

កងសៀវភៅ

កុំ - រ៉ា - ស្រា - គ្រឹះ
បរិយបទប្បញ្ញត្តិសុខាភិបាល

ប្រតិបត្តិសុខាភិបាលក្រុងភ្នំពេញ

អគ្គនាយកដ្ឋាន គ្រប់គ្រងគ្រួសារ

ឆ្នាំទី 1 ឆ.ស. 2553

คลังสื่อชุด

ก่อ - ร่าง - สร้าง - เคลื่อน บทเรียนธรรมชาติบูรณาการ 6 พื้นที่

ธรรมชาติบูรณาการตำบลแม่ทอด อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลำปาง
ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2553

ISBN: xxx - xxx - xxxx - xx - x

พิมพ์ครั้งแรก: xxxxxxxx 2556 จำนวน x,xxx เล่ม

ที่ปรึกษา: นางอรพรรณ ศรีสุขวัฒนา

เรียบเรียง: รัตนศิริ ศิระพานิชกุล

กองบรรณาธิการ: นางสาวสุนีย์ สุขสว่าง และ นางสาวกฤติยา ศศิภูมินทร์ฤทธิ์

ภาพ: รัตนศิริ ศิระพานิชกุล

ออกแบบ/รูปเล่ม: ศิริพร พรศิริวิเศษ

จัดพิมพ์โดย:

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

อาคารสุขภาพแห่งชาติ 88/39 ถนนติวานนท์ 14 หมู่ 4

ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

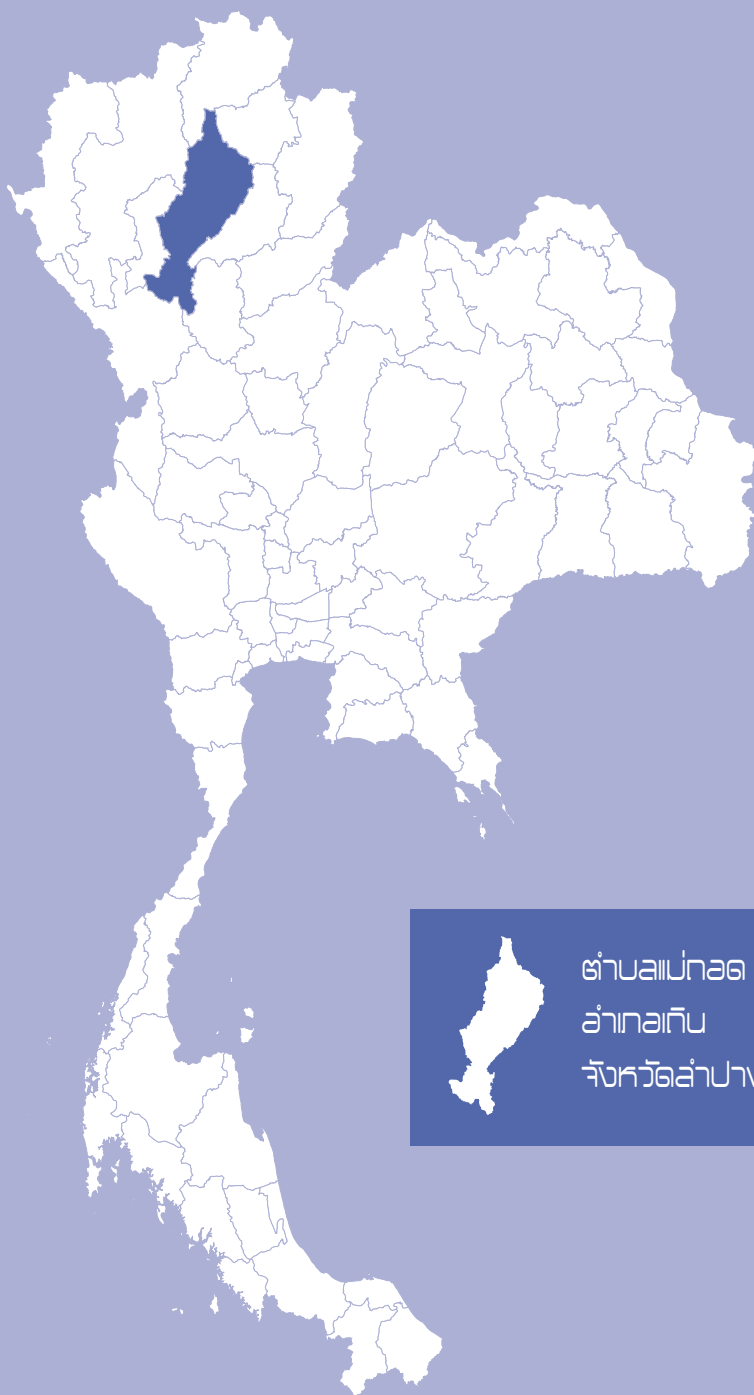
โทรศัพท์ 02 832 9000 โทรสาร 02 832 9002

เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th

พิมพ์ที่:

xx

xx

ตำบลปากอง
อำเภอเทิบ
จังหวัดลำปาง

အာဟာရ

บทนำ

- จากวันนั้นถึงวันนี้ : ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ 10
- 7 ขั้นตอนพื้นฐานการก่อ - ร้าง - สร้างธรรมนูญสุขภาพ 14
- ธรรมนูญสุขภาพ 6 พื้นที่ 6 สไตส์ 16

บทเรียน

- เกริ่นนำ 25
- ต้นทุนตำบลแม่ถอด 27
- ขาขึ้น : ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด 31
- ขาเคลื่อน : ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด 51
- บทสรุปการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด 66

คำนำ

ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ เป็นเครื่องมือใหม่ของสังคมไทยที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในแวดวงคนทำงานด้านสุขภาพและคนทำงานเพื่อสังคม เริ่มต้นจากตำบลเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลได้นำแนวคิดของธรรมนูญสุขภาพระดับชาติไปประยุกต์ใช้ จนเกิดเป็น “ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่” แห่งแรกของประเทศไทย หรือจะกล่าวว่าเป็นแห่งแรกของโลกก็ได้ และจากจุดเริ่มต้นของ “ธรรมนูญสุขภาพ” ในพื้นที่เล็กๆ ได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับพื้นที่อื่นๆ จนเกิดเป็นธรรมนูญสุขภาพในระดับพื้นที่อีกหลายแห่งทั่วประเทศ และยังมีกระแสความสนใจจากชุมชน หน่วยงาน องค์กรอีกจำนวนมากที่อยากจะเรียนรู้และลองทำ “ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่” บ้าง

หนังสือชุด “ก่อ ร้าง สร้าง เคลื่อน ธรรมนูญสุขภาพ 6 พื้นที่” นี้ เป็นการรวบรวมเรื่องราวของธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ จำนวน 6 พื้นที่ พิมพ์แยกกันเป็น 6 เล่ม ประกอบด้วย 1) ธรรมนูญตำบลชะแล้ อ.สิงหนคร จ.สงขลา 2) ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด อ.เถิน จ.ลำปาง 3) ธรรมนูญสุขภาพตำบลเปือย อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ 4) ธรรมนูญสุขภาพตำบลดงมูลเหล็ก อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 5) ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสว่างเม่น จ.แพร่ และ 6) ธรรมนูญสุขภาพตำบลริมปิง อ.เมือง จ.ลำพูน โดยหนังสือชุดนี้พยายามถ่ายทอดแนวคิด ที่มาของแรงบันดาลใจในการจัดทำ และต้องการสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพของแต่ละพื้นที่ ที่มีลีลาและรูปแบบเป็นของตัวเอง การเรียนรู้จากเรื่องราวของ 6 พื้นที่นี้ จึงมีความน่าสนใจด้วยเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกัน

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เรื่องราวที่ถูกรวบรวมและถ่ายทอดผ่านหนังสือชุดนี้ จะมีส่วนในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเครือข่ายภาคีที่สนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้จริง และขอขอบคุณ

ทีมงานธรรมนุญสุภาพทั้ง 6 พื้นที่ ที่กล้าออกมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ จนกลายเป็น
พื้นที่เรียนรู้ของสังคม แล้วยังแบ่งปันเรื่องราวดีดีเหล่านี้ด้วยความเต็มใจ ขอขอบคุณ
คุณรัตนศิริ ศิระพานิชย์กุล ผู้สัมภาษณ์และเรียบเรียง ที่ทำงานชิ้นนี้ด้วยมุ่งมั่นทุ่มเท
หวังว่าเรื่องราวในหนังสือชุดนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจไม่มากก็น้อย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

พฤษภาคม 2556

မကနာ

จากวันนั้นถึงวันนี้ : ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่

ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ คือผลพวงของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ที่เกิดจาก พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 25

ซึ่งได้กำหนดให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) มีหน้าที่จัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ ที่ครอบคลุมองค์ประกอบของสุขภาพทั้งระบบ โดยมี กระบวนการที่เน้นเรื่องการทำงานด้านวิชาการและการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมทุกภาคส่วน ซึ่งในเวลาต่อมา ได้มีการนำแนวคิดของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาตินี้ ไปส่งเสริมให้เกิดการจัดทำธรรมนูญสุขภาพระดับพื้นที่ เพื่อกำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาสุขภาพในระดับชุมชน ตามบริบทและความต้องการของชุมชน อย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชน เพื่อชุมชนเอง

“ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่” จึงเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มทางเลือกให้กับการพัฒนาาระบบสุขภาพภาคประชาชน และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยนำทางให้เกิดการจัดทำแผนสุขภาพชุมชนที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย นอกจากนี้ธรรมนูญสุขภาพยังเป็นเสมือน “คัมภีร์แห่งชีวิต” ที่จะสามารถช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีโอกาสได้ใช้ชีวิตอย่าง “อยู่เย็นเป็นสุข” กันถ้วนหน้าอีกด้วย

ที่ผ่านมาแนวคิดธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ได้ถูกนำไปใช้ในการก่อร่างสร้างรูปธรรมเป็นครั้งแรกที่ตำบลชะแล อำเภอลำสนธิ จังหวัดสงขลา โดยในช่วงปลายปี พ.ศ. 2551 นายกขุนทอง บุญยประวีตร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลชะแล อำเภอลำสนธิ จังหวัดสงขลา ในสมัยนั้น ได้ถูกเชิญชวนให้จัดทำธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ฉบับแรกของประเทศไทย จนกระทั่งมีการจัดทำและประกาศใช้ในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2552 และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ก็ได้เริ่มเป็นที่รู้จักและเริ่มเป็นที่สนใจแก่ชุมชนท้องถิ่นในหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้สนับสนุนการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่แก่พื้นที่ต่างๆ ที่มีความสนใจเรื่อยมา โดยการประสานงานกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดส่งชุดความรู้และคู่มือการนำธรรมนูญสุขภาพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กว่า 8,000 แห่งทั่วประเทศ และประสานงานกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุขในการจัดส่งชุดความรู้และคู่มือการนำธรรมนูญสุขภาพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนให้แก่แกนนำ อสม. รวม 5,000 แห่ง รวมทั้งประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ในการจัดส่งชุดความรู้และคู่มือการนำธรรมนูญสุขภาพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน ให้แก่ชุมชนพื้นที่ปฏิบัติการจัดทำแผนชีวิตชุมชนเชิงคุณภาพ ตำบลยุทธศาสตร์การพัฒนา ปี 2553 - 2554 จำนวน 152 ตำบล (1,600 หมู่บ้าน)

จากจุดเริ่มต้นในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ฉบับแรกของประเทศไทยที่ตำบลชะแล ในปี พ.ศ. 2551 จนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 พบว่าแนวคิดของธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ได้มีการขยายตัวออกไปยังตำบลและอำเภอต่างๆ ทั่วทุกภาคในประเทศไทยกว่า 40 แห่ง และจะยังคงมีการขยายตัวออกไปเรื่อยๆ อย่างไม่หยุดยั้ง

ในขณะที่พื้นที่ที่มีการจัดทำและประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพไปแล้ว ก็ยังคงมีการขับเคลื่อนเพื่อสร้างสุขภาวะให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการปรับปรุงและพัฒนาธรรมนูญสุขภาพเป็นระยะๆ ตามข้อตกลงของแต่ละพื้นที่ เพื่อปรับแก้หรือแต่งเติมให้ธรรมนูญสุขภาพมีความทันสมัย และมีเนื้อหาที่ตรงใจผู้คนในชุมชนให้มากที่สุด ดังนั้นธรรมนูญสุขภาพจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทั้งความจริงจังและยืดหยุ่นอยู่ในเครื่องมือเดียวกัน คือมีความจริงจังในการนำไปปฏิบัติใช้ แต่ก็มีคามยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเนื้อหาไปตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน เพราะหัวใจสำคัญของธรรมนูญสุขภาพ คือการทำให้ธรรมนูญสุขภาพเป็นกรอบข้อตกลงของชุมชนที่ใช้ได้จริงตามบริบทของชุมชน ไม่ใช่กระดาษเพื่อน้ำหมึกที่อยู่แต่บนหิ้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

7

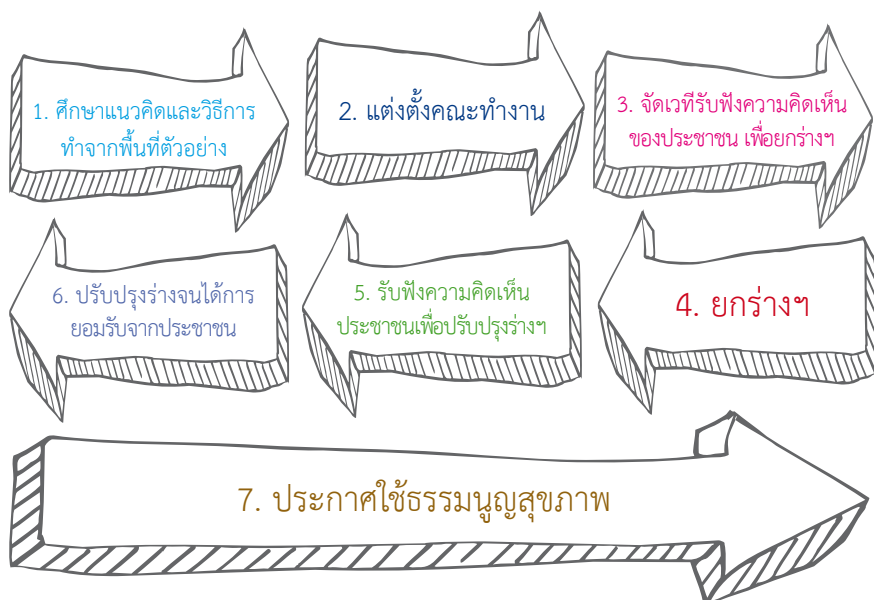
บำบัดฟื้นฟู การก่อ - ร่าง - สร้าง ธรรมบุญสุภาพ

แม้ว่าธรรมบุญสุภาพแต่ละพื้นที่จะมีจุดเริ่ม, ระยะเวลา, เนื้อหา และ
กระบวนการขับเคลื่อนที่ไม่เหมือนกัน แต่ทว่าการสร้างธรรมบุญสุภาพนั้น จะมี
กระบวนการพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันคือ

เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมบุญสุภาพจากพื้นที่
ตัวอย่าง จากนั้นเจ้าภาพในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน หรือ
สาธารณสุขอำเภอ ก็จะแต่งตั้งคณะทำงานจากหลากหลายภาคส่วนในพื้นที่ไม่ว่าจะ

เป็นภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ เพื่อเข้าไปดูแลรับผิดชอบงานในแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายยกร่างธรรมนูญสุขภาพ ฝ่ายรับฟังความคิดเห็น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายประเมินผล ก่อนที่จะมีการจัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้คิดวิเคราะห์สถานะสุขภาพในชุมชนร่วมกัน และเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะนำความคิดเห็นเหล่านั้นมายกร่างธรรมนูญสุขภาพ จนกระทั่งได้ร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับแรก จากนั้นคณะทำงานก็จะนำร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับนั้น มารับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และปรับแก้ร่างธรรมนูญสุขภาพอีกหลายครั้ง ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้ร่างธรรมนูญสุขภาพที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ที่สุดและเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากที่สุด ก่อนที่จะมีการนำร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับนั้นมาประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนอย่างจริงจังต่อไป

แผนผังแสดง 7 ขั้นตอนพื้นฐานการก่อ - ร่าง - สร้างธรรมนูญสุขภาพ

ธรรมบุญสุภาพ 6 พื้นที่ 6 สไตล์

หนังสือชุด “ก่อ ร้าง สร้าง เคลื่อน ธรรมบุญสุภาพ” นี้ มีจำนวน 6 เล่ม แต่ละเล่มบอกเล่าเรื่องราวทั้งชาขึ้นและชาเคลื่อนของธรรมบุญสุภาพระดับพื้นที่ 6 พื้นที่ 6 สไตล์ ประกอบไปด้วย

1. ธรรมบุญสุภาพตำบลชะแล อำเภอสว่างนคร จังหวัดสงขลา
2. ธรรมบุญสุภาพอำเภอสว่างเม่น จังหวัดแพร่
3. ธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอด อำเภอกัน จังหวัดลำปาง
4. ธรรมบุญว่าด้วยสุภาพสู่ตำบลสุภาวะของประชาชนตำบล
ดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
5. ธรรมบุญว่าด้วยระบบสุภาพตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
6. ธรรมบุญสุภาพตำบลเปือย อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

ธรรมบุญสุภาพทั้ง 6 พื้นที่ จะมีจุดเด่นและเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป โดยมีใจความสรุปดังต่อไปนี้

พื้นที่	เจ้าภาพ	วันที่ประกาศใช้	จุดเด่นการสร้าง / ขับเคลื่อนธรรมญา
ต. ชะแล้	ในช่วงเริ่มต้น อปท. เป็นเจ้าภาพ ปัจจุบันภาค ประชาชน เป็นเจ้าภาพ	3 พ.ค. 2552	- เป็นธรรมญูสุขภาพเฉพาะพื้นที่ฉบับแรกของประเทศไทย - สำนักธรรมญูสุขภาพฯ เป็นองค์กรชุมชน ดำเนินงานโดยภาคประชาชน - การขับเคลื่อนมีรูปแบบไม่เป็นทางการ เน้นเรื่องการประสานงานเป็นหลัก - สมาชิกสภาเทศบาล เป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการสำนักธรรมญูสุขภาพฯ
อ.สูงเม่น	สำนักงานสาธารณสุข อำเภอ	3 ธ.ค. 2552	- เป็นธรรมญูสุขภาพระดับอำเภอฉบับแรกของประเทศไทย - เป็นธรรมญูสุขภาพที่มีหน่วยงานสาธารณสุขเข้ามีส่วนร่วมทั้งในระดับอำเภอและระดับตำบล ประกอบด้วย สสอ. โรงพยาบาลสูงเม่น และ รพ.สต. จากทุกตำบล - มีการทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกับองค์กรภาคีสุขภาพอำเภอสูงเม่น อันได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสูงเม่น, อปท. ทุกแห่งในอำเภอสูงเม่น, โรงพยาบาลสูงเม่น และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอสูงเม่น เพื่อขับเคลื่อนธรรมญูสุขภาพ ไปสู่การปฏิบัติที่จริงจัง
ต.แม่ถอด	ในช่วงเริ่มต้น อปท. เป็นเจ้าภาพ ปัจจุบันภาค ประชาชน เป็นเจ้าภาพ	19 พ.ย. 2553	- มีการตั้งชื่อธรรมญูสุขภาพ “อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา” เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการจัดทำร่างธรรมญูสุขภาพ - สำนักธรรมญูสุขภาพอยู่ในวัด และมีพระสงฆ์เป็นประธาน - รูปแบบของธรรมญูฯ เป็นแบบ “ปีบสา” สื่อถึงการมอธธรรมญูฯ ว่าเป็นของที่ดีมีสิทธิ์ ต้องให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามข้อตกลง

พื้นที่	เจ้าภาพ	วันที่ประกาศใช้	จุดเด่นการสร้าง / ขับเคลื่อนธรรมนูญฯ
ต.ดงมูลเหล็ก	อปท.	26 พ.ย. 2553	- มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อเพิ่มความศรัทธาให้กับธรรมนูญฯ - ธรรมนูญฯ ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยื่นคำร้องขอให้มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) ตาม พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ มาตราที่ 11 จนกระทั่งสามารถยับยั้งการทำสัมปทานเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ตำบลแม่ถอดได้สำเร็จ
ต.ดงมูลเหล็ก	อปท.	26 พ.ย. 2553	- เป็นธรรมนูญสุขภาพฯ ที่มีแนวคิดผสมผสานระหว่างธรรมนูญสุขภาพพื้นที่และโครงการตำบลสุขภาพฯ จนนำไปสู่การจัดทำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบลสุขภาพของประชาชนตำบลดงมูลเหล็ก” ซึ่งธรรมนูญสุขภาพฯ ฉบับนี้จะทำหน้าที่เป็นเสมือนกรอบนโยบายในการทำโครงการตำบลสุขภาพฯ ในชุมชนต่อไป - มีการทำงานวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนก่อนจัดทำธรรมนูญสุขภาพ - มีการจัดทำ “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็กประจำปี 2555 - 2559 (ฉบับตำบลสุขภาพฯ)” ตามที่ธรรมนูญสุขภาพฯ กำหนด เพื่อให้ยุทธศาสตร์และงบประมาณในการรองรับภารกิจอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม
ต.ริมปิง	อปท.	25 ม.ค. 2554	- ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพตำบลริมนิงมีจุดเริ่มต้นจากการผลานนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพให้เป็นเนื้อเดียวกับธรรมนูญสุขภาพฯ

พื้นที่	เจ้าภาพ	วันที่ประกาศใช้	จุดเด่นการสร้าง / ขับเคลื่อนธรรมณูญา
			- มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจธรรมณูญาสุขภาพให้แก่ภาคีเครือข่ายสุขภาพในระดับท้องถิ่นที่จะมีการขยายธรรมณูญาสุขภาพ - ทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายสุขภาพในระดับ เพื่อผลักดันและขับเคลื่อนงานธรรมณูญาสุขภาพฯ ให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม - มีการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการร่วมกับโครงการต่างๆ เช่น โครงการตำบลสุขภาพะ และโครงการตำบลแม่ เป็นต้น
ด.เปื่อย	อบท.	20 มี.ค. 2554 ธรรมณูญามีผล บังคับใช้แต่ ประกาศใช้อย่าง เป็นทางการใน วันที่ 13 เม.ย. 2554	- เป็นธรรมณูญาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ฉบับแรกของภาคอีสาน - ผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนธรรมณูญาสุขภาพ - มีการทบทวนข้อมูลกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนจัดทำธรรมณูญาสุขภาพฯ โดยการนำข้อมูลเหล่านั้น มาจัดทำหมวดหมู่ของธรรมณูญาสุขภาพฯ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการทำงานในช่วงที่ผ่านมา ก่อนที่จะมีการขับเคลื่อนงานธรรมณูญาสุขภาพฯ อย่างจริงจังในลำดับต่อไป

ບກຣີຍນ

ຮຽນບຸກຍຸດສຸບທາພ

ຕຳບລ
ແມ່ຕອດ

ອຳກອເກີນ
ຈັງຫວັດລຳປາງ
ຈັບທີ່ 1
ພ.ຄ. 2553

เกริ่นนำ

“อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา”

ตำบลแม่ถอด อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลพบุรี เริ่มต้นรับแนวคิดธรรมนุญสุภาพฯ มาใช้ในปี พ.ศ. 2553 โดยมีขั้นตอนการจัดทำธรรมนุญสุภาพฯ ที่น่าสนใจคือ มีการประกวดตั้งชื่อธรรมนุญสุภาพฯ จนกระทั่งได้ชื่อ “อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา” มาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการจัดทำร่างธรรมนุญสุภาพฯ

ส่วนจุดเด่นในการขับเคลื่อนธรรมนุญสุภาพตำบลแม่ถอดนั้น คือการนำความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนามาใช้ โดยพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญตั้งแต่กระบวนการตั้งชื่อธรรมนุญสุภาพฯ การเป็นประธานและเป็นกรรมการสำนักธรรมนุญสุภาพฯ การทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในวันประกาศใช้ และการขับเคลื่อนงานโครงการหน่วยอบรมประชาชน โดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาพจิต

นอกจากนี้ธรรมนุญสุภาพตำบลแม่ถอดยังมีเรื่องราวที่น่าสนใจอยู่ที่การนำสาระในธรรมนุญสุภาพฯ หมวดที่ 2 ข้อที่ 4 ไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยื่นคำร้องขอให้มีการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน (CHIA) ตาม พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ มาตรา 11 จนกระทั่งสามารถยับยั้งการทำสัมปทานเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ตำบลแม่ถอดได้สำเร็จในเวลาต่อมา

ថ្ងៃកុម្មុយនិស្ត

តំបន់ស្រែចម្ការ

ស្រែចម្ការ ភ្នំពេញ

ตำบลแม่ถอด อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเถินประมาณ 20 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา (เน้นปลูกข้าวเหนียว), ปลูกถั่วลิสง, ข้าวโพด, กระเทียม, อ้อย, พืชผักสวนครัว, ลำไย และมะขาม นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ เช่น เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ, หาของป่า, รับจ้างทั่วไปทั้งในต่างจังหวัดและต่างประเทศ, ทำโรงกลั่นสุรา และเจียรไนแก้วโป่งขาม เป็นต้น

นอกจากนี้ ตำบลแม่ถอดยังเป็นตำบลที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติสูงมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่อาบ และเป็นต้นทางของแม่น้ำแม่ถอด และลำน้ำสาขาต่างๆ ซึ่งจะไหลรวมกันเป็นแม่น้ำวัง อันเป็นแม่น้ำที่สำคัญของประเทศ

บนพื้นที่ป่าต้นน้ำแห่งนี้ จะมีอ่างเก็บน้ำที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2528 - 2529 เพื่อกักเก็บน้ำที่ไหลลงมาจากตาน้ำ สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการทำนา และใช้เป็นแหล่งในการหาปลาชั้นเยี่ยม เนื่องจากอ่างเก็บน้ำแห่งนี้มีพันธุ์ปลาน้อยใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

สำหรับความผูกพันที่ชาวบ้านมีต่อผืนป่าต้นน้ำแห่งนี้ ชาวบ้านที่นี่ โดยเฉพาะหมู่ 2, 10 และ 11 จะมีความผูกพันกับผืนป่าแห่งนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากได้อาศัยและพึ่งพาป่าแห่งนี้ในการหาอาหารและหายาสมุนไพรรักษาโรคมาโดยตลอด และป่าผืนนี้ก็ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์เลื้อยในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะปล่อยให้วัวควายเข้าไปกินหญ้าในป่า ก่อนที่จะรับกลับมาไว้ที่คอกในยามเย็น

ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ป่าต้นน้ำในตำบลแม่ถอด เปรียบเสมือนมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก ดังนั้นชาวตำบลแม่ถอดจึงได้ร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำผืนนี้เอาไว้ เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไปในวันข้างหน้า เหมือนดังเช่นที่บรรพบุรุษตำบลแม่ถอดเคยได้ใช้ประโยชน์จากป่าผืนนี้มาโดยตลอด

ที่ตำบลแม่ถอดจะมองต่างจากที่อื่น เรามองว่า
พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อน
เรื่องสุขภาพจิตมาก อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโยง
เรื่องวัฒนธรรมในชุมชน เป็นที่ยอมรับของชุมชน
และเป็นสะพานเชื่อมทางด้านจิตวิญญาณ
สามารถลดความขัดแย้งได้ มีความน่าเชื่อถือ
ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อน
ธรรมนูญสุขภาพฯ นี่คือนวัตกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น
ดังนั้นเราก็เลยคิดกันว่าน่าจะให้พระสงฆ์เป็น
คนเคลื่อน เพราะพระสงฆ์คือส่วนหนึ่งของประชาชน
พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชน นี่คือนวัตกรรม
ในการเคลื่อนเรื่องสุขภาพในมิติของจิตวิญญาณ
และที่สำคัญก็คือ ชื่อของธรรมนูญสุขภาพตำบล
แม่ถอดก็บอกอย่างชัดเจนแล้วว่าเราเน้น
เรื่องของ ธรรมรักษา”

ว่าที่ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์

นักวิชาการสุขภาพจิต องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่ถอด

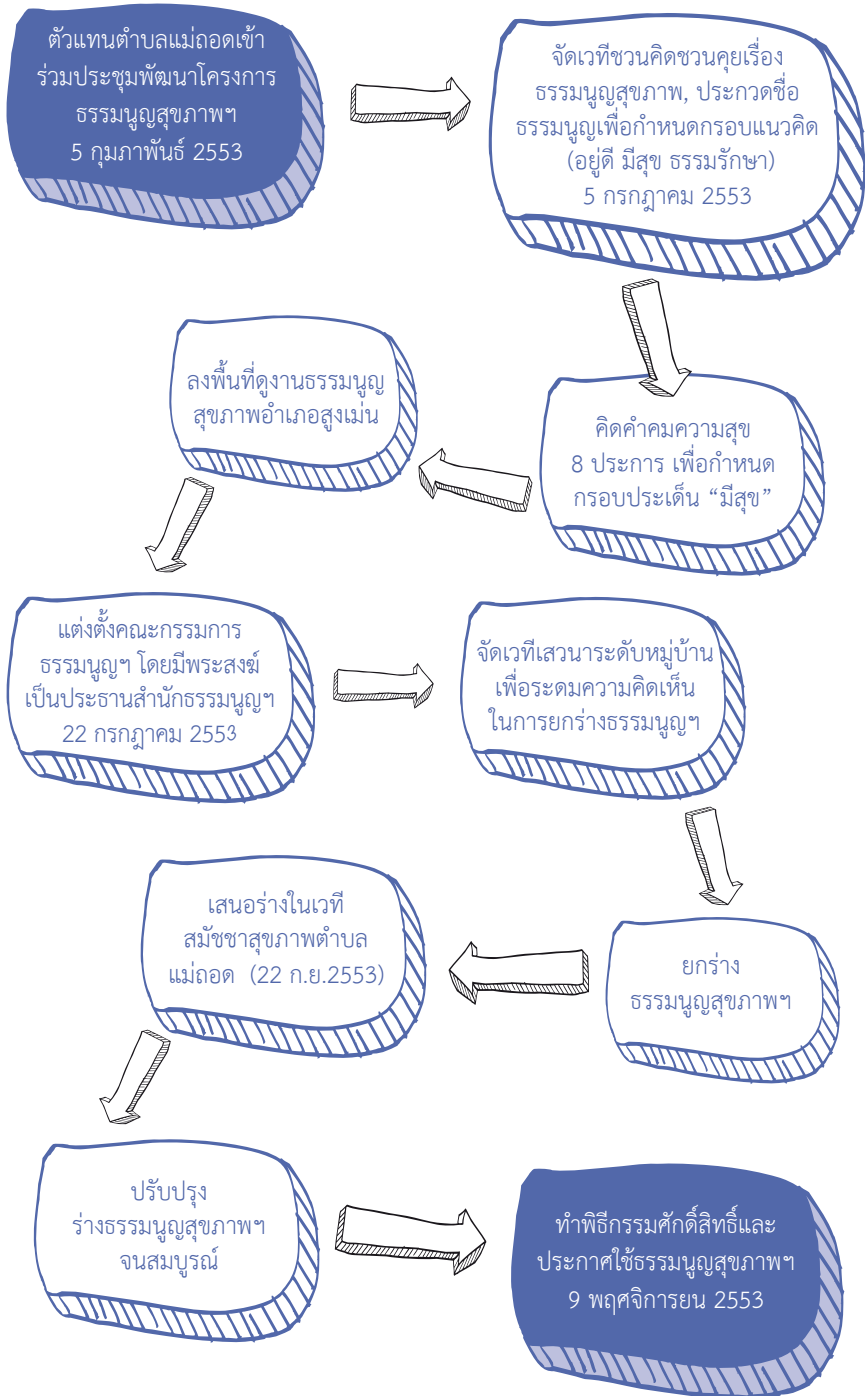

ບາບັນ : ຮຽນບູຮານສຸບກາພ

ຮ່າບລາມ່າວດ

ก้าวแรกธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด

แนวคิดในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด เริ่มต้นจากการที่ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพประชาชน ภาคเหนือ นครสวรรค์ ได้จัดการประชุมพัฒนาโครงการธรรมนูญสุขภาพพระดั่งท้องถิ่นขึ้น ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 และได้เชิญตัวแทนจากตำบลแม่ถอด ซึ่งได้แก่นักวิชาการสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ผู้อำนวยการ รพ.สต.แม่ถอด และนักวิชาการสาธารณสุข รพ.สต.แม่ถอด เข้ามาร่วมรับฟังเรื่องราวและแนวคิดในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ เพื่อให้เข้าใจกระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ ก่อนที่จะกลับมาวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ ในพื้นที่ รวมทั้งสอบถามความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ก่อนว่า มีความสนใจในเรื่องนี้หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกันอย่างเต็มที่

เวทีชวนคิด ชวนคุย เรื่องธรรมนูญสุขภาพฯ

หลังจากที่ได้ข้อสรุปเรื่องการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ แล้ว แกนนำคณะทำงานจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอดซึ่งก็คือ ว่าที่ ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์ นักวิชาการสุขาภิบาล แห่งองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ก็ได้มีการนัดหมายตัวแทนกลุ่ม และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มพระสงฆ์, กลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มผู้สูงอายุ, กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มเยาวชน, กลุ่มผู้นำชุมชน, กลุ่ม อสม., ตัวแทนจากวัด, ตัวแทนจากโรงเรียน, ตัวแทนจาก รพ.สต., ตัวแทนจากท้องถิ่นและท้องที่ มาประชุมร่วมกันใน **“เวทีชวนคิดชวนคุย เรื่องธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด”** ในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ ร่วมกัน

โดยกิจกรรมในวันนั้น ว่าที่ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์ ได้มีการอธิบายความหมายของคำว่า **“ธรรมนูญสุขภาพ”** ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เข้าใจตรงกันก่อนว่า หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยเรื่องของสุขภาพชุมชน ที่ทุกคน ทุกภาคส่วนได้ร่วมกันจัดทำขึ้น โดยกฎเกณฑ์นี้จะสามารถนำไปใช้ได้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ และทุกวัยในชุมชน

จากนั้นจึงให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมการประชุมว่าหลังจากที่ทำธรรมนูญสุขภาพฯ แล้ว จะเกิดผลอะไรต่อชุมชนบ้าง อีกทั้งยังได้มีการพูดคุยกันถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำ ก่อนที่จะนำไปสู่การกำหนดนิยามความหมายของคำว่า **“สุขภาพ”** ในแบบฉบับของคนตำบลแม่ถอดร่วมกัน โดยใช้คำจำกัดความสั้นๆ ว่า สุขภาพดี หมายถึง **“อยู่ดี มีสุข”**

ต่อมาที่ประชุมก็ได้มีการประกวดการตั้งชื่อธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอดขึ้น โดยผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละกลุ่มได้มีการนำเสนอชื่อธรรมนูญสุขภาพฯ มากลุ่มละ 1 ชื่อ รวมทั้งหมด 12 ชื่อ ดังต่อไปนี้

1. ตำบลแม่ถอด อยู่ดีมี สุข
2. ตำบลแม่ถอด อยู่เย็น เป็นสุข

3. ตำบลแม่ถอด อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา
4. ตำบลแม่ถอด ปลอดภัย ไร้อายมข สุขแบบเศรษฐกิจพอเพียง
5. ตำบลแม่ถอด พัฒนาดี มีสุขถ้วนหน้า
6. ตำบลแม่ถอด อยู่ดี กินดีมี ศีลธรรม
7. ตำบลแม่ถอด อยู่ดี กินดี มีศีลธรรม ชำนาญดี
8. ตำบลแม่ถอด อยู่ดี มีสุข ยึดหลักคุณธรรม
9. ตำบลแม่ถอด กายอยู่ดี ซิ่วเป็นสุข
10. ตำบลแม่ถอด สุขกาย สบายใจ
11. ตำบลแม่ถอด สุขกาย สุขใจ
12. ตำบลแม่ถอด สดใส ร่วมใจรักสุขภาพ

โดยชื่อที่ได้รับการตัดสินใจร่วมกันให้เป็นชื่อของธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด ก็คือชื่อ “ตำบลแม่ถอดอยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา” ของกลุ่มพระสงฆ์

“กลุ่มพระสงฆ์มีแนวคิดว่านอกจากสุขภาพกายแล้ว เราต้องมีสุขภาพใจที่ดีด้วย เพราะถ้าสุขภาพกายดีแต่สุขภาพใจไม่ดีมันก็ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นในชื่อของธรรมนูญสุขภาพฯ จึงต้องมีคำว่า ธรรมรักษา ประกอบอยู่ เพราะธรรมะคือเครื่องมือที่จะช่วยให้มีสุขภาพใจที่ดี” พระอธิการวิสัน คุณงกโล เจ้าอาวาสวัดนาบ้านไร่ เลขาธิการเจ้าคณะตำบลแม่ถอด และประธานสำนักธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด กล่าว

“ธรรมรักษา ก็คือ ทาน ศีล ภาวนา ยกตัวอย่างเช่น ศีล ถ้าเราไม่ไปฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต มันก็เหมือนกับการรักษาชีวิตเรา เมื่อเราไม่เบียดเบียนผู้อื่น ผู้อื่นก็ไม่มาเบียดเบียนเรา สมมุติถ้าเราไม่กินเหล้ากินเบียร์ ร่างกายของเราก็จะไม่เสียสุขภาพ และถ้าเราไม่ไปปลุกโยมเราก็จะไม่ติดคุก ก็เหมือนกับว่าธรรมรักษาทั้งหมดครอบคลุม ทาน ศีล ภาวนา ทำให้ชีวิตเราอยู่ภายใต้ความปกติสุข” พระคมคาย คำคง เจ้าอาวาสวัดแม่ถอด หนึ่งในคณะแกนนำการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฝ่ายพระสงฆ์ กล่าวเสริม

“พระสงฆ์” ศึกษาระหว่างการเคลื่อนธรรมบุญสุภาพฯ โดยภาคประชาชน

เพื่อให้การขับเคลื่อนธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอด เกิดความชัดเจนว่าเป็น การขับเคลื่อนโดยภาคประชาชน ตำบลแม่ถอดจึงได้ให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่เริ่มต้น โดยว่าที่ ร.ต.อุดม ผู้รับผิดชอบโครงการธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอด ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ที่ตำบลแม่ถอดจะมองต่างจากที่อื่น เรามองว่าพระสงฆ์มีบทบาท สำคัญในการเคลื่อนเรื่องสุภาพจิตมาก อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโยงเรื่องวัฒนธรรมใน ชุมชน เป็นที่ยอมรับของชุมชน และเป็นสะพานเชื่อมทางด้านจิตวิญญาณ สามารถลด ความขัดแย้งได้ มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อน ธรรมบุญสุภาพฯ นี่คือนวัตกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น ดังนั้นเราก็เลยคิดกันว่าน่าจะให้พระสงฆ์ เป็นคนเคลื่อน เพราะพระสงฆ์คือส่วนหนึ่งของประชาชน พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญ ต่อชุมชน นี่คือนวัตกรรมในการเคลื่อนเรื่องสุภาพในมิติของจิตวิญญาณ และที่สำคัญ ก็คือ ชื่อของธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอดก็บอกอย่างชัดเจนแล้วว่าเราเน้นเรื่องของ ธรรมรักษา”

คำคมความสุข 8 ประการ บอกพื้นฐานความสุขของคนตำบลแม่ถอด

เมื่อได้ชื่อของธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอดแล้ว พ่อหนานอินตา ปัญญาเพือกมรรคทายกวัดบ้านแม่เดินและวัดถ้ำสุขเกษมสวรรค์ ก็ได้นำเสนอคำคมขยายความหมายของความสุขออกเป็น 8 ประการ เพื่อให้ทุกคนได้เห็นภาพรวมกันว่า คำว่า “**มีสุข**” สำหรับชาวตำบลแม่ถอดนั้น ควรจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง โดยพ่อหนานอินตาได้นำคำคมล้านนาโบราณมาดัดแปลงเป็นคำคม “**มีสุข**” ในแบบฉบับธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด ดังต่อไปนี้

“**สุขมีข้าวกิน สุขมีที่ดินอยู่ สุขมีคู่วัสน้ำ สุขมีเงินค่าเต็มไห สุขมีบ้านใหญ่ มุงกระดาน สุขมีลูกหลานนั่งใกล้ สุขไค้อือเป็นมาแ่อวหาหลาย สุขเมื่อตายมีตุ้เจ้า**”

พ่อหนานอินตา ได้ขยายคำจำกัดความของคำคม “**มีสุข**” 8 ประการของคนตำบลแม่ถอด ว่า

“**สุขมีข้าวกิน** คือวิถีบ้านเรา ถ้าเรามีข้าวมีน้ำกินก็ไม่เดือดร้อน **สุขมีที่ดินอยู่** คือ อย่างผมมีที่ดินเป็นของตนเอง ผมก็มีความสุขแล้วนะ เราไม่ต้องไปอาศัยไปเช่าใคร

แม้ว่าที่ดินที่ผมอยู่จะยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ผมก็ภูมิใจที่เรามีที่ดินเป็นของเราเอง สุขุมิคุว์นาคีคือ มีสามภรรยาที่ดี มีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีอะไรเราก็กินอาหารร่วมกัน สุขุมิเงินคำเต็มใจ เงินก็คือเงิน คำก็คือทองคำ ถ้าเรามีเงินคำ เราก็คงมีความสุข ถึงแม้เรามีไม่มาก แต่เราก็คงมีความสุขรู้สึกพอใจ สุขุมิบ้านใหญ่มุงกระดาน คือ แม้เราจะอยู่ในบ้านนอกคอกนา แต่อย่างน้อยเราก็คงต้องมีบ้านดีๆ อยู่ มีบ้านมุงกระดาน ไม่ใช่บ้านไม้ไผ่ ถ้าเรามีบ้านดีๆ อยู่ เราก็คงมีความสุข สุขุมิลูกหลานนั่งใกล้ คือ อย่างผมตอนนี้มีหลาน 2 คนผมก็มีความสุข ได้เฝ้าหลาน ใครที่มีลูกหลานเยอะๆ เวลาช่วงเทศกาล สงกรานต์เขาก็จะมากันเต็มบ้าน ปู่ย่าตาทวดจะมีความสุขที่มีลูกหลานมาเยี่ยม มานั่งใกล้ๆ นวดแขนนวดขาให้ แค่นี้เขาก็มีความสุขแล้ว สุขุไค้อือเป็นมาแฉ่หลายหลาย คือ คนนั้นมาหา คนนี้มาเยี่ยม มีของมาฝากมีผลไม้มาให้ สุขุมิเมื่อตายมีตุ้เจ้า ขอนี้ผมต่อขึ้นมาจากคำคมดั้งเดิม เพราะผมคลุกคลีกับวัดเยอะผมเลยอยากใส่เข้าไป คือบ้านเราหาพระยากนะ มีพระน้อย บางวัดมี 1 รูป บางวัดมี 2 รูป แล้วเวลามีนงานศพต้องใช้พระ 7 - 8 รูป เราก็คงไม่พอ ยิ่งครอบครัวไหนไม่มีรถไปรับพระ ก็จะไม่มีความสุข ผมเห็นเหตุการณ์เหล่านี้มาเยอะ บางงานเจ้าภาพแทบแย่เลย ไม่มีรถรับส่งพระ บางทีพระท่านก็ติดงานไปไม่ได้ มันเป็นทุกข์ ผมก็เลยใส่ข้อนี้ลงไป”

ลงพื้นที่ดูงานธรรมาภิบาลสุขภาพอำเภอสูงเม่น

เมื่อมีการรอบแนวคิด มีคำคมความสุข 8 ประการแล้ว คณะผู้จัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ ก็ได้ไปศึกษาดูงานการจัดทำธรรมนูญสุขภาพอำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพอย่างลึกซึ้ง ก่อนที่จะเริ่มต้นจัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ ในพื้นที่ของตนเอง

“ตัวแทนที่ไปดูงานวันนั้นประกอบไปด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุ, ตัวแทนกลุ่มเยาวชน, ตัวแทนพระสงฆ์, ตัวแทนโรงเรียน, ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), ตัวแทนอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.), ตัวแทนตำบลสุขภาวะ, ตัวแทนกลุ่มลุ่มน้ำวัง และตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล รวมแล้วประมาณ 80 คน โดยเราจะมีแจกแนวคำถามให้กับทุกคน เพื่อที่จะได้นำไปสอบถามคนในพื้นที่อำเภอสูงเม่นว่าเขามีแรงบันดาลใจ มีแนวคิด และมีกระบวนการ

อย่างไร ใครมีบทบาทอะไร ผลออกมาเป็นอย่างไร และใครได้ผลประโยชน์ เพื่อที่เราจะได้ถอดบทเรียนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพของเขาไปบอกเล่าให้คนอื่นๆ ที่ไม่ได้มาจัดงานได้รับทราบอีกที” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าว

หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการดูงาน ในช่วงเช้าแล้ว คณะดูงานจากตำบลแม่ถอดก็ได้มีการประชุมร่วมกันในช่วงบ่ายเพื่อส่งข้อมูลแบบสอบถาม ก่อนที่นักวิชาการจะทำการเรียบเรียงข้อมูลและสรุปผลออกมาเป็นประเด็นต่างๆ เพื่อชี้แจงให้ทุกคนได้รับทราบและเห็นภาพร่วมกันว่า อำเภอสูงเม่นมีกระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพอย่างไร จะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นแนวทางการจัดทำธรรมนูญสุขภาพในตำบลแม่ถอดต่อไป

[illegible]

ต่อมาในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 คณะทำงานจัดทำธรรมนูญสุขภาพ ก็ได้มีการจัดการประชุมขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพฯ ร่วมกัน (คณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพฯ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กลุ่มอาสาสมัคร เสือเขียว” ซึ่งสีเขียวเป็นสีประจำตำบล)

รายชื่อคณะกรรมการธรรมนุญสุภาพโดยย่อ

ประธานสำนักธรรมมัญญสุมภพตำบลแม่ถอด
พระอธิการวิรัตน์ คุณงกโล เจ้าอาวาสวัดนาบ้านไร่
เลขานุการเจ้าคณะตำบลแม่ถอด

รองประธานสำนักธรรมนุญสุภาพตำบลแม่ถอด
นายเกษม สิทธิพันธ์ กำนันตำบลแม่ถอด
นายประยูร เกสระชัย ประธาน อสม.บ้านแม่แก่ง

เลขานุการและประชาสัมพันธ์

นายล้วน ครองชีพ ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านแม่เติน

นายสมยศ สืบใจเถา ผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่เติน

นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ การยกร่างธรรมนูญสุขภาพ (นางพรสวรรค์ ดวงไชย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด (ในสมัยนั้น) เป็นประธาน) มีบทบาทหน้าที่

- ให้คำปรึกษา ประสานงานฝ่ายต่างๆ ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก เพื่อให้ภารกิจดำเนินไปอย่างราบรื่นตรงตามจุดมุ่งหมาย
- อำนวยความสะดวกด้านทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการกิจ ด้านกำลังคน เครื่องมือ งบประมาณ และการจัดการเพื่อให้เกิดเอกภาพและความรวดเร็ว ในการปฏิบัติงานในพื้นที่ของแต่ละฝ่าย
- ประสานงานไกล่เกลี่ย กรณีเกิดข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติงานในพื้นที่ของแต่ละฝ่าย
- สนับสนุน และสร้างขวัญกำลังใจให้ฝ่ายการ จัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการสื่อสารสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข

2. คณะกรรมการฝ่ายสนับสนุนทางวิชาการ (นายชุมพล ดวงดีวงศ์
สาธารณสุขอำเภอเถิน เป็นประธาน) มีบทบาทหน้าที่

- สนับสนุนด้านวิชาการ ข้อมูลด้านกฎหมาย ข้อมูลด้านสาธารณสุข
- สนับสนุนสื่อประชาสัมพันธ์ บุคลากรด้านวิชาการในการกิจต่างๆ ของ
สำนักกรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด
- เข้าร่วมกิจกรรมการจัดเวทีที่หมู่บ้านจัดขึ้น
- รวบรวมความคิดเห็นของประชาชนและคณะทำงานกลั่นกรอง สังเคราะห์
และเรียบเรียงข้อเสนอแนะร่างข้อความกรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด
- นำเสนอข้อมูลสารสนเทศคืนให้กับคณะทำงานพิจารณาเพื่อความสมบูรณ์
ของกรรมนุญสุขภาพฯ

3. ฝ่ายการจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการสื่อสาร (ว่าที่
ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์ นักวิชาการสุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด
เป็นประธาน) มีบทบาทหน้าที่

- สร้างความเข้าใจและประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้ประชาชนในตำบลทราบ
- จัดกระบวนการการรับฟังความคิดเห็นประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน
- เข้าร่วมการจัดเวทีการรับฟังความคิดเห็นที่หมู่บ้านจัดขึ้น
- สรุปผลการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของแต่ละหมู่บ้านแก่ฝ่ายอำนวยการ และฝ่ายสนับสนุนทางวิชาการ

4. ฝ่ายการติดตามและประเมินผล (นางพรสวรรค์ ดวงไชย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด (ในสมัยนั้น) เป็นประธาน) มีบทบาทหน้าที่

- รับรายงานการสรุปผลการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของแต่ละหมู่บ้าน แก่ฝ่ายการจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการสื่อสาร
- ติดตามและประเมินผลการนำธรรมนูญสุขภาพฯ ไปใช้ในแต่ละหมู่บ้าน
- รายงานผลการติดตามและประเมินผลให้กับทุกภาคส่วนทราบ

ระอบความคิดอีก

ว่าด้วยประเด็น “อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา”

เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการฯ เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการฯ ก็ได้เริ่มจัดเวทีเสวนา เพื่อระดมความคิดเห็นในการยกร่างธรรมนูญสุขภาพฯ โดยเวียนไปที่ละหมู่บ้านจนครบทั้ง 13 หมู่บ้าน เพื่อสอบถามความต้องการของประชาชนใน 3 ประเด็นหลัก คือ อยู่ดี มีสุข และธรรมรักษา โดยได้มีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าให้ประชาชนได้รับทราบและเตรียมตัว ผ่านทางช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น อสม. เสียงตามสาย และคลื่นวิทยุชุมชน “ลุ่มน้ำวัง” ก่อนที่จะมีการส่งทีมงานเข้าไปสำรวจความคิดเห็นของประชาชน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการยกร่างธรรมนูญสุขภาพฯ ครบถ้วนตามประเด็นที่ได้กำหนดร่วมกัน

“เราได้มีการจัดหมวดหมู่การสอบถามสำหรับสอบถามชาวบ้าน 3 ข้อ ตามแนวคิดธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอดอยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา คือเราจะไปถามชาวบ้านทุกหมู่บ้านว่า ถ้าจะให้ตำบลแม่ถอดอยู่ดี มีสุข และธรรมรักษา ชาวแม่ถอดควรทำอย่างไร โดยเราจะเวียนไปสอบถามทุกหมู่บ้าน ก่อนที่จะมีการจัดเวทีรวม เพื่อสรุป

ประเด็นความต้องการของชาวบ้าน และเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละประเด็น ก่อนที่นักวิชาการก็จะทำการยกร่างธรรมนูญสุขภาพฯ” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าว

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้านทั้ง 3 ประเด็น สามารถสรุปความต้องการของชุมชนได้เป็น 3 หมวดใหญ่ โดยมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

หมวด “อยู่ดี”

- มีอาชีพ / มีงานทำ อย่างยั่งยืน
- มีแหล่งน้ำพอเพียง ในการอุปโภค - บริโภค
- ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบพอเพียง
- อนุรักษ์ดูแลสิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน
- รณรงค์การออกกำลังกายทุกกลุ่มอายุ / มีสถานที่ออกกำลังกาย
- สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน
- เยาวชนห่างไกลยาเสพติด
- ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน
- มีการแบ่งเขตในการดูแลชุมชน
- มีทุนการศึกษาสำหรับเยาวชนที่เรียนดีแต่ยากจน
- ที่ดินมีเอกสารสิทธิ์
- คนพิการ, ผู้สูงอายุ, หญิงหม้าย, เด็กกำพร้า และผู้ด้อยโอกาส ได้รับการดูแลจากทุกภาคส่วน
- เยาวชนมีกิจกรรมด้านการกีฬา

หมวด “มีสุข”

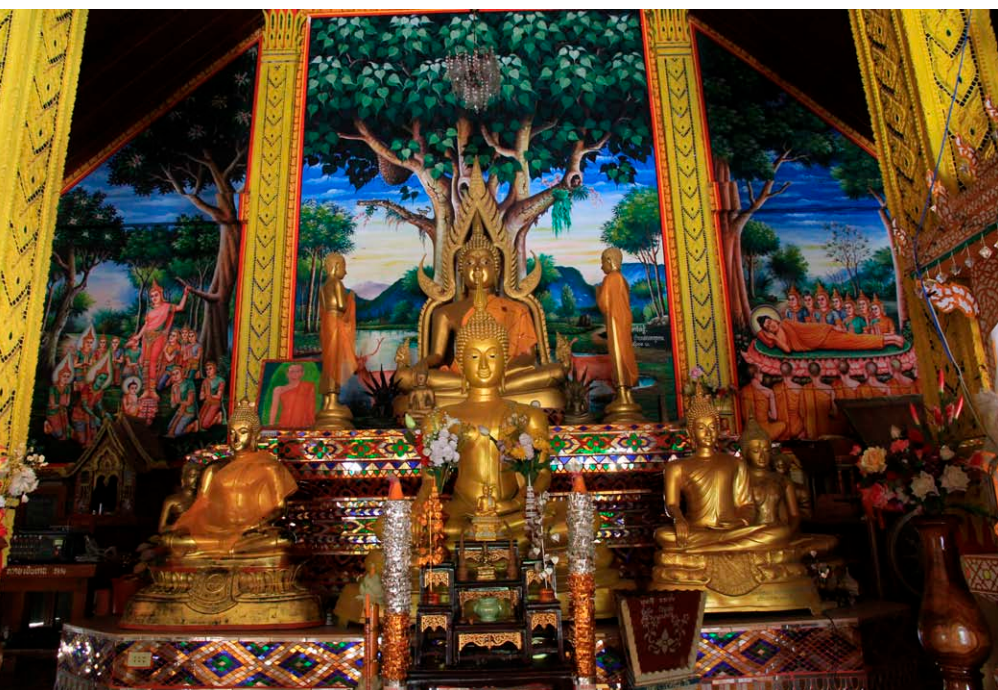
- มีสิ่งแวดล้อมดี
- มีการศึกษาดี
- ชุมชนเข้มแข็ง
- ครอบครัวอบอุ่น
- ทุกกลุ่มวัยมีสุขภาพที่แข็งแรง

- ทรัพยากรธรรมชาติ / ป่าชุมชน อุดมสมบูรณ์
- การมีส่วนร่วม รัก สามัคคี ของทุกกลุ่มวัย
- มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
- มีความสามัคคีในชุมชน
- ส่งเสริมสุขภาพจิตและเฝ้าระวัง พฤติกรรมเสี่ยง
- สุขภาพดี ไม่มีโรคภัย
- อาหารดี

หมวด “ธรรมรักษา”

- ไม่ส่งเสริมหรือจำหน่าย บุหรี่ / สุรา แก่เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี
- รักษาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น
- เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นประจำ
- งดรงค์การเข้าวัด ฟังธรรม สร้างจิตสงบทุกวันพระ
- คิดดี ไม่อิจฉา มีการแบ่งปัน
- ทำดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครอบครัว / ชุมชน

- รักษาстил จดเกล้าในงานบุญ และในเวทีประชาคมหมู่บ้าน
- ลด ละ เลิก อบายมุข
- สมาชิกในครอบครัว ร่วมกันนั่งสมาธิ วันละ 15 นาที
- จดเกล้าเข้าพรรษาและปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ศีล 8

เสนอร่างธรรมนูญสุขภาพฯ ในเวทีสภาชุมชนตำบลแม่ถอด

เมื่อได้ข้อมูลความต้องการของชาวบ้านครบถ้วนแล้ว คณะกรรมการยกร่างฯ ก็ได้นำความคิดเห็นทั้งหมดมาจัดทำเป็นร่างธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด และจัดเวทีสมัชชาสุขภาพตำบลแม่ถอดในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2553 เพื่อนำเสนอร่างธรรมนูญสุขภาพฯ ให้ชุมชนได้รับทราบและร่วมกันแก้ไข

โดยเวทีสมัชชาสุขภาพตำบลแม่ถอดนี้ ถือว่าเป็นเวทีสำคัญที่ตัวแทนจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น นายอำเภอ, ผอ.รพ.เถิน, ตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), ตัวแทนจากท้องถิ่น - ท้องที่ และตัวแทนพระสงฆ์ มาร่วมวิพากษ์ เสนอแนะ และเติมเต็มข้อมูลพร้อมทั้งขัดเกลาร้อยเรียงร่างธรรมนูญสุขภาพฯ ให้มีความสมบูรณ์ที่สุด

นอกจากนี้เวทีสมัชชาสุขภาพยังเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของชาวแม่ถอด เนื่องจากเป็นเวทีที่มีการเชื่อมโยงเรื่องราววิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวแม่ถอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการนำเสนอคำคมความสุข 8 ประการ และนำเสนอข้อมูลต่างๆ เกี่ยวข้องกับสุขภาพมานำเสนอในรูปแบบสื่อต่างๆ เช่นการจัดนิทรรศการนำเสนอวัฒนธรรมและสิ่งดีๆ ในตำบลแม่ถอดที่เชื่อมโยงกับการดูแลตนเอง การพึ่งตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคม และยังมีการแสดงละครสะท้อนภัยคุกคามต่อ “สุข” ของเยาวชน โดยนักเรียนโรงเรียนแม่ถอดวิทยา อีกด้วย

กิจกรรมต่างๆ ในเวทีสมัชชาสุขภาพได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขัดเกลาร่างธรรมนูญสุขภาพฯ จนกระทั่งได้ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด “**อยู่ดี มีสุข ธรรมรักษา**” ที่มีเนื้อหาสาระจำนวนทั้งสิ้น 5 หมวด 46 ข้อ ซึ่งมีหัวข้อหมวดดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 ปรัชญาแนวคิดของระบบสุขภาพตำบลแม่ถอด

หมวดที่ 2 ตำบลแม่ถอดอยู่ดี (มีการแยกหัวข้อย่อยเป็น สิ่งแวดล้อมดี, สังคมดี, สาธารณูปโภคดี, เศรษฐกิจดี)

หมวดที่ 3 ตำบลแม่ถอดมีสุข (มีการแยกหัวข้อย่อยเป็น มีสุขภาพดี, มีการศึกษาดี)

หมวดที่ 4 ตำบลแม่ถอดธรรมรักษา (มีการแยกหัวข้อย่อยเป็น ศีลดี, สมานิติ และ ปัญญาดี)

หมวดที่ 5 สำนักธรรมนูญสุขภาพ (เป็นการชี้แจงบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการทั้ง 4 ฝ่ายได้แก่ ฝ่ายอำนวยการการยกย่อง ธรรมนูญสุขภาพ, ฝ่ายสนับสนุนทางวิชาการ, ฝ่ายการจัด กระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการสื่อสาร และฝ่าย การติดตามและประเมินผล)

ประเด็นเด่น ในร่างธรรมนูญฯ

เนื้อหาสาระในธรรมนูญสุขภาพฯ แต่ละข้อ นอกจากจะมาจากความต้องการ ของชาวบ้านแล้ว ยังมีที่มาและวัตถุประสงค์ที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการบรรจุเนื้อหา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือการบรรจุเนื้อหาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรม บางอย่างที่ต้องการมุ่งเน้นเป็นพิเศษ

การบรรจุเนื้อหาเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นของการ ขอบเขตงานบัตรทำเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ถอด หมู่ 2 บ้านแม่ถอด ตำบล แม่ถอด ของบริษัท ยุพินวัฒนาธุรกิจ จำกัด ตามคำขอประทานบัตรที่ 4/2551 หมายเลข หลักเขตเหมืองแร่ที่ 30477 ซึ่งได้สร้างความกังวลใจให้กับชาวบ้านมาตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2551 และได้นำไปสู่การบรรจุเนื้อหาข้อตกลงเกี่ยวกับการทำการประเมินผล กระบวนการด้านสุขภาพลงไปในธรรมนูญสุขภาพหมวดที่ 2 ข้อที่ 3, 4 ที่ระบุว่า

ข้อที่ 3 คนตำบลแม่ถอดร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ข้อที่ 4 คนตำบลแม่ถอดร่วมจัดสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ และมีส่วนร่วม ในกระบวนการศึกษาประเมินผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของคนตำบล แม่ถอด เพื่อหาข้อสรุปเสนอแนะข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

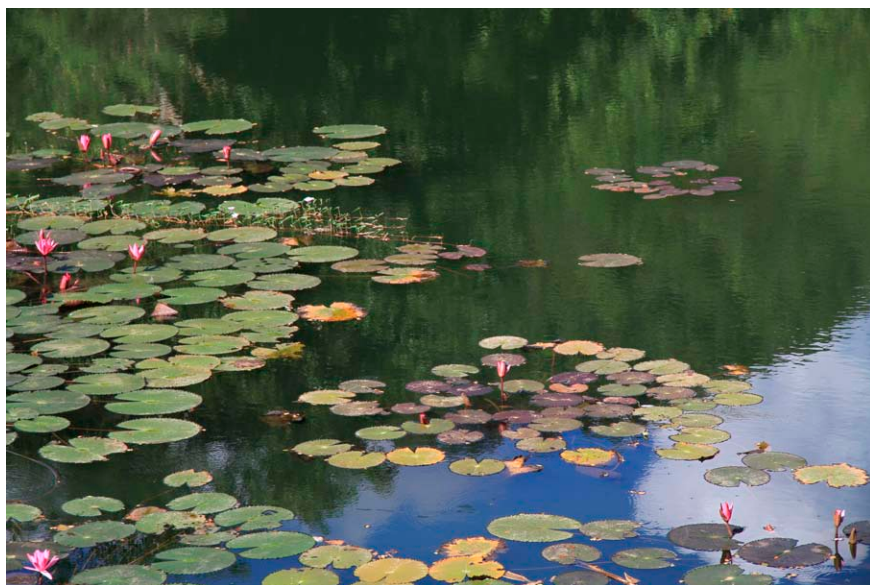
ซึ่งภายหลังแกนนำชาวบ้านที่คัดค้านการสร้างเหมืองแร่ก็ได้มีการนำธรรมนูญ สุขภาพฯ มาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองให้มีการทำการประเมินผลกระทบทางด้าน

สุขภาพระดับชุมชน (CHIA) ก่อนที่จะมีการสร้างเมืองแร่เหล็กในพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านแม่ถอด

นอกจากนี้ ยังมีประเด็น โฉนดที่ดินชุมชน ที่มีที่มาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2540 และนำไปสู่การค้นพบว่าชาวบ้านได้รุกร้าที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเข้าไปในเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวนมาก จึงได้มีการระบุเนื้อหาเรื่องการจัดการโฉนดที่ดินลงไปในธรรมนูญสุขภาพหมวดที่ 2 ข้อที่ 16 และข้อ 16.1 โดยระบุว่า

ข้อที่ 16 คนตำบลแม่ถอดมีสิทธิทำกินในที่ดินของตำบลแม่ถอดอย่างชอบธรรม

ข้อที่ 16.1 ดำเนินการออกโฉนดชุมชนเพื่อรับรองสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชนตำบลแม่ถอด

ในส่วนเนื้อหาสาระของธรรมนูญสุขภาพฯ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมบางอย่างที่ต้องการมุ่งเน้นเป็นพิเศษนั้น มีหลากหลายประเด็น ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นการส่งเสริมกิจกรรมของเยาวชน ตามธรรมนูญสุขภาพฯ หมวดที่ 2 ข้อที่ 11 ที่ระบุว่า “สภาเยาวชนตำบลแม่ถอดมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตำบลแม่ถอดภายใต้บทบัญญัติธรรมนูญสุขภาพฯ ฉบับนี้” เป็นต้น

ประกอบพิธีกรรม เพื่อบำรุงขวัญให้ชุมชน

เมื่อกระบวนการยกร่างธรรมนูญสุขภาพฯ เสร็จสิ้นสมบูรณ์ คณะทำงานก็ได้มีการจัดพิมพ์รูปเล่มธรรมนูญสุขภาพฯ ในรูปแบบ “ปั๊บสา ล้านนา” ตามมติของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมนูญสุขภาพฯ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความศักดิ์สิทธิ์ (ปั๊บสา คือ เอกสารโบราณที่ใช้ในงานพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของล้านนา มีลักษณะคล้ายคัมภีร์ คือจะเป็นกระดาษเอกสารพับซ้อนกันเป็นชั้นๆ) นอกจากนี้ ยังได้

มีการใส่รูปพระสงฆ์ และรูปพระพุทธรูปที่ทำจากแก้วโป่งขาม ซึ่งเป็นของดีในตำบลแม่ถอดลงไปในปีศาจด้วย

หลังจากนั้นจึงได้จัดพิมพ์ปีศาจ ธรรมบุญสุภาพฯ จำนวนทั้งสิ้น 2,200 ฉบับ ก่อนที่จะมีการนำธรรมบุญสุภาพฯ มาประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์โดยพระสงฆ์ในตำบลแม่ถอด และประกาศใช้ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553

“ในวันประกาศใช้ธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอด จะมีการทำพิธีกรรมทางศาสนาโดยคณะสงฆ์ในตำบลแม่ถอด เพราะเราอยากให้ธรรมบุญสุภาพฯ เป็นสิ่งสำคัญ มีความเป็นมงคล เราจึงเชื่อมโยงเรื่องนี้เข้ากับศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของเราก็คือการมี ธรรมรักษา ดังนั้นการประกาศใช้ธรรมบุญสุภาพฯ จึงออกมาในรูปแบบของการทำพิธีกรรมทางศาสนา ที่มีการประพรมน้ำมนต์ และสวดเจริญพระพุทธรูป เพื่อแสดงให้เห็นว่าธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอดเป็นของศักดิ์สิทธิ์” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าว

พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ทำขึ้นในวันประกาศใช้ธรรมบุญสุภาพฯ นั้น จัดขึ้นในวัดนบ้านไร่ โดยมีพระอธิการ วิสัน คุณงกโล เจ้าอาวาสและประธานสำนักธรรมบุญสุภาพฯ เป็นผู้ประกาศใช้ธรรมบุญสุภาพตำบลแม่ถอด จากนั้นคณะสงฆ์ก็ได้มีการมอบธรรมบุญสุภาพฯ ให้กับตัวแทนทั้ง 13 หมู่บ้าน เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านอีกครั้ง ก่อนที่จะแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน สำหรับนำไปใช้เป็นหลักในการปฏิบัติตนเพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับครอบครัว และชุมชนต่อไป

ที่ผ่านมาเราได้มีการจัดเวทีทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า โครงการที่จะเสนอของบประมาณนั้น จะต้องสอดคล้อง กับธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด และจะต้องสอดคล้อง กับวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ที่นี้มัน จะมีประเด็นที่ติดขัดอยู่นิดหนึ่งตรงที่นิยามความหมาย ของคำว่าสุขภาพ ระหว่าง สปสช. กับชาวบ้าน ตำบลแม่ถอดนั้น ไม่ตรงกัน โดยความหมายของคำว่า สุขภาพสำหรับ สปสช. จะหมายถึงการส่งเสริม สุขภาพและป้องกันโรค แต่ความหมายของคำว่า สุขภาพสำหรับคนตำบลแม่ถอดนั้น จะมีความหมาย ที่กว้างกว่านั้น เช่นหมายถึงการส่งเสริมอาชีพของ คนพิการ หรือหมายถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ทุกโครงการจะต้องสามารถอธิบายได้ว่า มีการเชื่อมโยงสู่เรื่องสุขภาพประชาชนในตำบล ได้อย่างไร หรือสามารถเชื่อมโยงสู่ธรรมนูญสุขภาพฯ ได้อย่างไร ซึ่งถ้าหากชาวบ้านสามารถอธิบายได้ เราก็จะสามารถอนุมัติโครงการได้”

ว่าที่ ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์

นักวิชาการสุขภาพิบาล องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด

ປາກສີ່ວນ : ຮຽນບູດຽສຸບກາພ
ຕຳບລາແມ່ຕອດ

มาตรการจริงจัง!! โครงการก๊อบกุน อบต./ สบสช. เนื้อหาต้องสอดคล้องกับ “ธรรมนูญฯ”

หลังจากที่มีการประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพฯ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอดก็ได้มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกับชาวบ้านซึ่งถือเป็นหนึ่งในผู้ขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพฯ ให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมว่า การเขียนโครงการเพื่อเสนอของบประมาณต่อองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด และกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลนั้น จะต้องมีการเขียนโครงการให้ตอบโจทย์และสอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพฯ อย่างน้อย 1 ข้อ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด และคณะกรรมการกองทุนฯ จึงจะสามารถอนุมัติให้โครงการนั้นผ่านได้ ซึ่งชาวบ้านก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าการนิยามความหมายของคำว่า “สุขภาพ” ระหว่างชาวบ้านกับแหล่งทุนนั้น อาจจะมีความหมายที่แตกต่างกัน ซึ่ง ว่าที่ ร.ต.อุดม ได้ขยายความในประเด็นนี้ว่า

“ที่ผ่านมาเราได้มีการจัดเวทีทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า โครงการที่จะเสนอของบประมาณนั้นจะต้องสอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด และจะต้อง

สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ที่นั่นจะมีประเด็นที่ติดขัด
อยู่นิดหนึ่งตรงที่นิยามความหมายของคำว่าสุขภาพ ระหว่าง สปสช. กับชาวบ้านตำบล
แม่ถอดนั้น ไม่ตรงกัน โดยความหมายของคำว่าสุขภาพสำหรับ สปสช. จะหมายถึง
การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค แต่ความหมายของคำว่าสุขภาพสำหรับคนตำบล
แม่ถอดนั้น จะมีความหมายที่กว้างกว่านั้น เช่น หมายถึงการส่งเสริมอาชีพของคนพิการ
หรือหมายถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ทุกโครงการจะต้อง
สามารถอธิบายได้ว่า มีการเชื่อมโยงสู่เรื่องสุขภาพประชาชนในตำบลได้อย่างไร หรือ
สามารถเชื่อมโยงสู่ธรรมนูญสุขภาพฯ ได้อย่างไร ซึ่งถ้าหากชาวบ้านสามารถอธิบายได้
เราก็จะสามารถอนุมัติโครงการได้”

ติวเข้ม “เขียนโครงการ”

เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจเรื่องการเขียนโครงการเสนอของบประมาณ
สนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพฯ องค์การ
บริหารส่วนตำบลแม่ถอด จึงได้จัดการอบรม “การเขียนโครงการ” ขึ้น เพื่อให้ชาวบ้าน
ได้เข้ามาเรียนรู้วิธีการเขียนโครงการที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของธรรมนูญ
สุขภาพฯ และวัตถุประสงค์ของแหล่งทุน อันได้แก่กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล
และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ให้มากที่สุด

“สำหรับการอบรมให้ความรู้เรื่องการเขียนโครงการนั้น เราจะมีการสอบถาม
ชาวบ้านว่า คุณต้องการจะทำโครงการอะไร แล้วก็จะดูว่าไอดีของใครน่าสนใจ
ไอดีของใครผ่านในแง่ของหลักการ จากนั้นเราก็จะสอนเขาเขียนโครงการ แล้วก็ให้
เขาลองเสนอขอประมาณเข้ามา ซึ่งตอนนั้นมีโครงการที่ผ่านรอบหลักการมาประมาณ
40 โครงการ และมีการเสนอขอประมาณเข้ามาประมาณ 8 แสนบาท แต่เรามี
งบประมาณเพียงแค่ 3 แสนบาท ดังนั้นเราจึงต้องหั่นกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละโครงการ
ให้เล็กลง ส่วนโครงการไหนที่เน้นการลงทุน เน้นการก่อสร้าง เราก็จะไม่ฟันให้ เพราะ
มันผิดระเบียบของ สปสช. แต่เราก็จะพยายามหาช่องทางอื่นที่ไม่ใช่เงินของ สปสช.
มาช่วย สุดท้ายเราก็หั่นจาก 40 โครงการเหลือ 38 โครงการ” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าว

ตัวอย่างโครงการที่ผ่านการอนุมัติ / การประเมินผลโครงการ

ในส่วนของรูปแบบโครงการ กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลแม่ถอดจะไม่มี การยึดติดรูปแบบที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพทางกายเพียงอย่างเดียว แต่จะให้ความสำคัญกับทุกโครงการที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงธรรมนูญสุขภาพฯ หรือเชื่อมโยงไปถึง การพัฒนาสุขภาพของประชาชนในชุมชนได้ ยกตัวอย่างเช่น

โครงการเกี่ยวกับเกษตรกรรม

โครงการปุ๋ยชีวภาพ เป็นโครงการของชาวบ้านหมู่ 3 ตำบลแม่ถอด ซึ่งได้มีการเสนอโครงการที่สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพฯ หมวดที่ 2 ข้อที่ 4.3 ที่ระบุว่า

“ครัวเรือนในตำบลแม่ถอดมีหน้าที่ลดการใช้สารเคมีในการดำรงชีวิต”

โดยนางทองสุข สืบใจเถา หัวหน้าโครงการปุ๋ยชีวภาพ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ตอนที่ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด เราก็คิดว่าจะทำโครงการเรื่องปุ๋ยชีวภาพนี้ล่ะ เพราะว่ามันสามารถเชื่อมโยงไปสู่เรื่องสุขภาพได้ คือถ้าเรากินผักที่บำรุงด้วยปุ๋ยชีวภาพ เราก็ไม่ต้องไปเสี่ยงกับอันตรายจากสารเคมีในปุ๋ยเคมี ดังนั้นเราจึงได้ไปขอเงินกองทุนฯ มาพัฒนาเรื่องปุ๋ยชีวภาพ เพื่อขายให้กับชาวบ้านชาวสวน พวกเขาจะได้นำปุ๋ยชีวภาพ เหล่านี้ไปใช้ในการดูแลต้นข้าว หรือพืชผักต่างๆ ในส่วนของเขาได้ เป็นการหลีกเลี่ยง การใช้สารเคมี”

โครงการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

โครงการที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ถือเป็นโครงการสำคัญที่ตำบลแม่ถอดได้ให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ โดยได้มีการระบุไว้ในธรรมนูญสุขภาพฯ หมวดที่ 2 ข้อที่ 11 ว่า

“สภาเยาวชนตำบลแม่ถอดมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตำบลแม่ถอด ภายใต้งบประมาณอุดหนุนจาก อบ.แม่ถอด ประจำปี ๒๕๕๖”

ซึ่งโครงการเด่นๆ ของเยาวชนในตำบลแม่ถอดมีทั้งหมด 3 โครงการ ได้แก่ โครงการสนับสนุนด้านกีฬาฟุตบอลแก่เยาวชน, โครงการสนับสนุนเยาวชนด้านดนตรีสากล และโครงการสืบสานการแสดงพื้นบ้านเพื่อสุขภาพ

สำหรับโครงการสนับสนุนด้านกีฬาฟุตบอลแก่เยาวชนนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอดได้ให้การสนับสนุนทีมฟุตบอลเยาวชนตำบลแม่ถอด จนกระทั่งได้รับถ้วยรางวัลชนะเลิศ ไทยคัพ ระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นการชนะเลิศระดับจังหวัดครั้งแรกของทีมฟุตบอลเยาวชนตำบลแม่ถอด

ในขณะที่โครงการสนับสนุนเยาวชนด้านดนตรีสากล กองทุนหลักประกันสุขภาพชุมชนได้ให้การ สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กลองชุด เบส และกีตาร์ รวมทั้งจัดจ้างครูสำหรับฝึกสอนดนตรีให้กับกลุ่มเยาวชนที่

เสนอของบประมาณโครงการ ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้มีทักษะความชำนาญในการเล่นดนตรี และสามารถนำความรู้ไปต่อยอดโดยการถ่ายทอดให้กับเยาวชนคนอื่นๆ จนทำให้เยาวชนในตำบลแม่ถอดหลายคน หันมาสนใจกิจกรรมการเล่นดนตรีอย่างสร้างสรรค์ แทนการยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขกันมากขึ้น

ส่วนโครงการสืบสานการแสดงพื้นบ้านเพื่อสุขภาพของเยาวชนตำบลแม่ถอด กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลก็ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการจัดซื้ออุปกรณ์และจัดจ้างครูสอนการแสดงพื้นบ้านให้กับเด็กๆ “กลุ่มฟ้ามุย” เพื่อสืบสานการแสดงพื้นบ้านต่างๆ เช่น การแสดงฟ้อนกายลาย, ฟ้อนกิ้งกะห่วย, ตีกลองสะบัดชัย, ฟ้อนดาบ, ฟ้อนขันดอก, ฟ้อนสาวไหม และฟ้อนผางประทีป เป็นต้น ซึ่งการสนับสนุนเยาวชนในโครงการนี้ นอกจากจะช่วยให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านแล้ว ยังสามารถช่วยให้เด็กๆ มีรายได้พิเศษจากการแสดงโชว์ในงานสำคัญต่างๆ ในชุมชน อีกทั้งยังทำให้เยาวชนเกิดความใกล้ชิดกับชุมชนมากยิ่งขึ้นด้วย

โครงการอื่นๆ

นอกจากโครงการที่ได้กล่าวไปข้างต้น ตำบลแม่ถอดยังมีโครงการดีๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่สวยงาม อีกมากมาย เช่น โครงการหน่วยอบรมประชาชนของพระสงฆ์, โครงการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้พิการโดยการทำตะกร้าสานเส้นพลาสติก, โครงการออกกำลังกายผู้สูงอายุ และโครงการภูมิปัญญาหมอชาวบ้าน (เพื่อสุขภาพ) เป็นต้น

ส่วนของการประเมินผลโครงการต่างๆ นั้น ว่าที่ ร.ต.อุดม ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เราจะทำการประเมินผลโครงการผ่านทางเรื่องเล่า คือชาวบ้านจะต้องสามารถบอกกับเราได้ว่า คุณนำเงินของกองทุนฯ ไปทำประโยชน์ตามที่สัญญาไว้หรือไม่ คุณมีความประทับใจอะไรในการทำโครงการนั้นบ้าง ซึ่งถ้าหากเป็นการประเมินผลของที่อื่นๆ ส่วนใหญ่เขาจะเน้นเรื่องการตรวจสอบเอกสาร แต่ของเราจะเน้นเรื่องการถามความรู้สึก และการถามถึงคุณค่าที่ได้รับ คือเราจะเน้นให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของเงิน เน้นให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้ทำ มากกว่าเน้นเรื่องการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร”

ใช้ธรรมาภิบาล ปกป้องผืนป่าต้นน้ำ จากการสับปาทานเคมือเงร่เรลลิก

เรื่องราวการคัดค้านการสร้างเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ป่าต้นน้ำของชาวบ้านตำบลแม่ถอด เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2551 จากการที่เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดได้เข้ามาสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำ บริเวณ หมู่ 2 บ้านแม่ถอด พร้อมกับชาวบ้านเพื่อทำรังวัดที่ดิน ซึ่งในเวลานั้นชาวบ้านยังไม่ทราบว่าเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์ใด

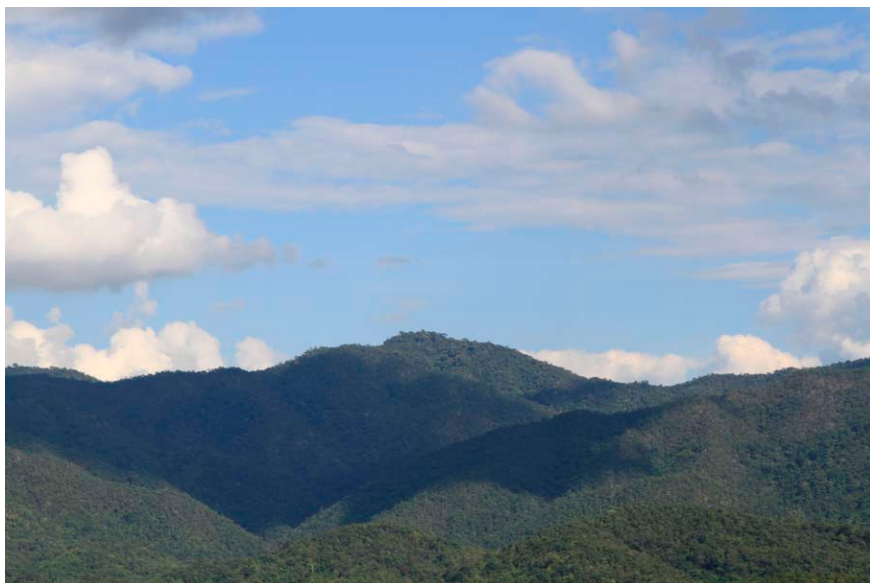
จนกระทั่งในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2551 บริษัท ยูนิพัฒน์นารุกิจ จำกัด ได้มายื่นขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 158 ไร่ 1 งาน 54 ตารางวา ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่อยู่ในบริเวณเขตรอยต่อ 3

หมู่บ้าน ในตำบลแม่ถอดได้แก่ บ้านแม่ถอดเหนือ หมู่ที่ 2, บ้านแม่ถอดใต้ หมู่ที่ 10 และบ้านท่าสามัคคี หมู่ที่ 11 โดยได้มีการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เป็นระยะเวลา 10 ปี ตามคำขอประทานบัตรที่ 4/2551 หมายเลขหลักเขตเหมืองแร่ที่ 30477

ต่อมาในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2552 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ตำบลแม่ถอดขณะนั้น ได้ทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อขอความเห็นชอบจากประชาชน กรณีโครงการเหมืองแร่ เหล็กที่จะเข้ามาสร้างในพื้นที่ป่าต้นน้ำ บ้านแม่ถอด ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการค้นพบว่าการประชาคมในครั้งนั้นมีการปลอมแปลงลายเซ็นของชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านไม่ยอมรับหลักฐานในการทำประชาคมครั้งนั้น

ต่อมาในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2552 ชาวบ้านกว่า 500 คน ได้ร่วมกันลงลายเซ็นเพื่อคัดค้านการขอประทานบัตรของบริษัท ยูนิพัฒน์ธุรกิจ จำกัด เนื่องจากต้องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเอาไว้ แต่ทว่าการคัดค้านในครั้งนั้นกลับไม่เป็นผล แกนนำชาวบ้านจึงได้มีการรวมตัวกันเพื่อหาข้อมูลสำหรับโต้แย้งการสร้างเหมือง โดยการหาข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ต และขอข้อมูลกับทางสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง แต่ข้อมูลที่ได้รับก็ยังไม่เพียงพอต่อการต่อสู้คัดค้าน จนกระทั่งได้รับคำปรึกษาเรื่องการขอใช้สิทธิรับทราบข้อมูล ตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร จาก NGO ชาวบ้านจึงสามารถขอข้อมูลต่างๆ ได้มากขึ้น และนำไปสู่การยื่นหนังสือต่อสำนักงานอำเภอให้สอบสวนข้อเท็จจริงในประเด็นปลอมแปลงลายเซ็นการทำประชาคมเหมืองแร่เหล็ก เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา จนกระทั่งนำไปสู่การปลดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ในขณะนั้น

แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีการคัดค้านการสร้างเหมืองจากชาวบ้านเป็นระยะ แต่ทว่าบริษัท ยูนิพัฒน์ธุรกิจ จำกัด ก็ยังคงเดินหน้าขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เช่นเดิม โดยได้ยื่นหนังสือต่อสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2553 แต่ทว่าสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง ไม่ได้มีการเซ็นอนุมัติ เนื่องจากยังขาดเอกสารเห็นชอบจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ดังนั้นบริษัท ยูนิพัฒน์ธุรกิจ จำกัด จึงได้ไปยื่นหนังสือขอความเห็นชอบที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2553

ซึ่งในเวลาต่อมานายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ก็ได้ยื่นหนังสือคัดค้านตอบกลับ มาในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2553 เนื่องจากเล็งเห็นว่าการทำงานเหมืองแร่เหล็กอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน จึงต้องรอรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในพื้นที่เสียก่อน ซึ่งในช่วงจังหวะนั้นเอง เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนตำบลแม่ถอดกำลัง เริ่มต้นขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฯ ชาวบ้านจึงได้มีการนำเรื่องนี้ เข้าไปพูดคุยในเวที กระทั่งมีการบรรจุเรื่องนี้ลงไปในธรรมนูญสุขภาพฯ หมวดที่ 2 ข้อที่ 4 โดยระบุว่า

“คนตำบลแม่ถอดร่วมจัดสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ และมีส่วนร่วมในกระบวนการ ศึกษาประเมินผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของคนตำบลแม่ถอด เพื่อหาข้อสรุป เสนอแนะข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง”

ต่อมาในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2554 บริษัท ยุพินวัฒนาธุรกิจ จำกัด ได้มีการ จัดทำหนังสือเร่งรัดมาถึงประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด เพื่อขอให้ พิจารณาคำขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เหล็ก และทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด

ลำปาง เพื่อขอให้พิจารณาข้อเท็จจริงและให้เป็นธรรมกับบริษัทฯ ในการขอ
ประทานบัตรเหมืองแร่เหล็กที่ป่าต้นน้ำบ้านแม่ถอด

ในขณะเดียวกัน ทีมเจ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
(สช.) ก็ได้เข้ามาให้คำปรึกษาแก่กลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านการสร้างเหมืองแร่เหล็ก โดยได้
เชิญแกนนำชาวบ้านเข้ามาร่วมประชุมเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพ
ระดับชุมชน หรือ CHIA ร่วมกับเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่อื่นๆ อีกกว่า 10
พื้นที่ เช่น เครือข่ายแม่ตาว และเครือข่ายแม่มาะ เป็นต้น

จากนั้นกลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านการสร้างเหมืองแร่เหล็กในตำบลแม่ถอด ซึ่ง
ภายหลังได้รวมตัวกันในนาม “กลุ่มชุมชนคนรักแม่ถอด” ก็ได้เริ่มเปิดรับข้อมูล
ข่าวสารจากเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากพื้นที่ต่างๆ มากขึ้น ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่
จาก สช. ก็ได้ให้คำแนะนำแก่กลุ่มชุมชนคนรักแม่ถอดว่า ควรยื่นหนังสือ เพื่อขอให้
มีการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพระดับชุมชน (CHIA) ตาม พ.ร.บ.สุขภาพ
แห่งชาติ มาตราที่ 11 ก่อนที่จะมีการพิจารณากรณีการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่

ในพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านแม่ถอด โดยอ้างอิงข้อตกลงของชุมชนที่ปรากฏอยู่ในธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด หมวดที่ 2 ข้อที่ 4 ซึ่งกลุ่มชุมชนคนรักแม่ถอด ก็ได้มีการยื่นหนังสือ ตามคำแนะนำของ สช.ในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 และได้ยื่นเรื่องขอระงับการพิจารณาการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เหล็ก ต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอดในวันถัดมา แต่ทว่าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ก็ยังคงเดินหน้าเปิดประชุมสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เหล็ก ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2554

เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านที่คัดค้านการสร้างเหมืองแร่จึงเกิดความไม่พอใจ และได้ทำการขัดขวางการพิจารณาการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ โดยการขอทำข้อตกลง MOU กับสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด เพื่อขอให้มีการดำเนินการศึกษาข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ก่อน ซึ่งในเวลาต่อมาประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ก็ได้มีการทำหนังสือร้องเรียนไปที่จังหวัดว่า ถูกชาวบ้านข่มขู่ให้ทำข้อตกลง MOU และได้มีการแจ้งความลงบันทึกประจำวันเอาไว้

ต่อมาในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2554 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ก็ได้มีการเปิดประชุมสมัยวิสามัญขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อพิจารณาการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่เหล็กอย่างเร่งด่วน โดยได้มีการจัดการประชุมที่สถานีดาวจรูญธำเภอดิน (สภ.ดิน) เนื่องจากมีความกังวลใจเรื่องความปลอดภัย เพราะในวันนั้นมีกลุ่มผู้ชุมนุมซึ่งเป็นชาวบ้านตำบลแม่ถอด หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 11 ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการประชุมเกือบ 1,000 คน

โดยก่อนที่จะมีการประชุม ชาวบ้านได้มีการนำหนังสือแจ้งความคืบหน้าโครงการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชนจาก สช. ให้ที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอดได้รับทราบ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากำลังมีการทำการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพอยู่ ดังนั้นสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอดจึงไม่ควรเร่งรีบพิจารณาประเด็นดังกล่าว แต่ นายสมบุรณ์ อินตา ประธานสภาฯ ก็ยังคงเดินหน้าดำเนินการประชุมเพื่อพิจารณาโครงการเหมืองแร่เหล็กต่อไป ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่พอใจ และได้ยกกรณีการปลอมแปลงลายเซ็นในการทำประชาคมขึ้นมาพูดในที่

ประชุม รวมทั้งนำหลักฐานการปลอมแปลงลายเซ็นและหลักฐานลายเซ็นจริงมาแสดง นอกจากนี้ ชาวบ้านยังได้มีการทวงถามถึงข้อตกลงที่ได้มีการทำ MOU ร่วมกันไว้ใน วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 แต่ประธานสภาฯ กลับไม่รับฟัง และได้กล่าวว่าการ ทำข้อตกลง MOU ในครั้งนั้น เป็นการทำเพราะถูกข่มขู่ ไม่ได้ทำเพราะความสมัครใจ

จากนั้นไม่นานก็เกิดเหตุการณ์ชุลมุนขึ้น เมื่อนายประเวศน์ จองสุ รองนายก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ได้ลุกขึ้นมาจากเก้าอี้ และตรงไปชนหน้านายสมบุรณ์ หลายครั้ง ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการแยกทั้งคู่ออกจากกัน และนำตัวทั้งสองคน ออกจากที่ประชุม ท่ามกลางเสียงตะโกนโห่ไล่ของชาวบ้านที่ต้องการให้ประธานสภาฯ ลาออก จนทำให้การประชุมสภาฯ ต้องยุติลงกลางคัน

เมื่อการประชุมสภาฯ ยุติลง ชาวบ้านทั้งหมดก็ได้ย้ายการชุมนุมไปที่บริเวณ หน้า สภ.เถิน และได้ทำการปิดถนนสายเอเชียลำปาง - ตาก ขาออกจังหวัดลำปาง เพื่อ กีดกันให้ประธานสภาฯ ลาออกจากตำแหน่ง และยุบสภาฯ คืนอำนาจให้กับประชาชน พร้อมทั้งเรียกร้องให้นายอติคม สุพรรณพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางเดินทางมารับ ข้อตกลงกับชาวบ้าน ซึ่งในเวลาต่อมา นายบดินทร์ เครือณพรัตน์ ปลัดอาวุโสอำเภอเถิน ก็ได้เข้ามาเจรจาและรับหนังสือคัดค้านแทนท่านผู้ว่าฯ และได้แจ้งกับชาวบ้านว่าจะนำ เรื่องนี้ไปเสนอต่อนายอำเภอเถินเพื่อให้มีการพิจารณาทันที ชาวบ้านจึงได้ยินยอมสลาย การชุมนุมอย่างสงบ

หลังจากเหตุการณ์วุ่นวายหน้า สภ.เถิน ผ่านไปได้ไม่นานนัก ชาวบ้านในตำบล แม่ถอดที่คัดค้านการสร้างเหมืองแร่ก็ได้มารวมตัวกันที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด อีกครั้ง เพื่อกีดกันให้ประธานสภาฯ ลาออกจากตำแหน่ง ระหว่างที่กำลังมีการประชุม เรื่องภัยแล้ง จนกระทั่งประธานสภาฯ ได้ตัดสินใจลาออกในวันนั้น และได้มีการแต่งตั้ง ประธานสภาฯ คนใหม่เข้ามาทำงานแทนที่ ซึ่งประธานสภาฯ คนใหม่ก็ให้คำมั่นสัญญา กับชาวบ้านว่าจะไม่นำวาระนี้เข้าที่ประชุมสภาฯ อีก

เมื่อไม่มีการประชุมสภาฯ เพื่อพิจารณาการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ การประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพก็ได้เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง โดยทาง สช. ได้มี

การส่งเสริมช่างภาพมาสำรวจป่าและถ่ายทำสารคดี เพื่อทำสื่อให้กับชาวบ้านในช่วงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2554 ก่อนที่จะมีการประสานงานไปยังโรงพยาบาลอุบลเบศร ให้เข้ามาสำรวจพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านแม่ถอด จนกระทั่งได้รายชื่อสมุนไพรในพื้นที่ กว่า 204 ชนิด ซึ่งผลจากการดำเนินงานศึกษาผลกระทบทางด้านสุขภาพในครั้งนี้ ได้ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าต้นน้ำบ้านแม่ถอดมากยิ่งขึ้น

ขยายสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้

นับตั้งแต่มีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอดในปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ที่นี่ยังกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ของเพื่อนภาคีต่างๆ คณะทำงานธรรมนูญสุขภาพได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ เพื่อให้พื้นที่อื่นได้รับทราบถึงความเป็นไปในการขับเคลื่อนชุมชนบวรวิถีของธรรมนูญสุขภาพฯ ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเวทีการนำเสนอผลงานกว่า 12 เวที ได้แก่

1. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์กรบริหารส่วนตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2553

2. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยซ้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2553
3. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
4. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลหาดอาษา อำเภอสรพยา จังหวัดชัยนาท วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554
5. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับศูนย์พัฒนาอนามัยพื้นที่สูง ร่วมกับบ้านสะแกียง ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2554
6. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2554
7. การทัศนศึกษาดูงานสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน ในบริเวณบ้านท่าสามัคคี หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ถอด ของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สมุนไพรและถิ่นกำเนิด วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2554
8. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
9. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ธรรมนุญสุขภาพตำบลแม่ถอด กับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2555

10. นำเสนอผลงานธรรมเนียมสุขภาพตำบลแม่ถอดสู่สมัชชาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2553
11. นำเสนอนิทรรศการกองทุนหลักประกันฯ ดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2553 เขตหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 1 เชียงใหม่ วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ที่จังหวัดเชียงใหม่
12. นำเสนอผลงานสาธารณสุขดีเด่นและเครือข่ายจิตอาสาดีเด่น ระดับภาคเหนืองานมหกรรมสุขภาพชุมชนภาคเหนือ 2554 วันที่ 20 - 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 จังหวัดพิษณุโลก

บทสรุปการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ
ตำบลแม่ท้อ

ประเมินผล เพื่อมุ่งสู่การปรับปรุงธรรมณูญา

แม้ว่าธรรมณูญาสุขภาพจะเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน แต่ข้อตกลงนี้ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามมติของชุมชน ดังที่ระบุไว้ในบทเฉพาะกาลของธรรมณูญาสุขภาพ ข้อที่ 46 ว่า

“ธรรมณูญาสุขภาพตำบลแม่ถอดฉบับนี้ จัดทำขึ้นให้มีผลบังคับใช้เฉพาะพื้นที่ตำบลแม่ถอด การแก้ไขเพิ่มเติมธรรมณูญาสุขภาพฯ ให้กระทำในชั้นตอนเดียวกับการจัดทำธรรมณูญาสุขภาพตำบลแม่ถอด หรือกระทำโดยสมัชชาสุขภาพตำบลแม่ถอดที่จัดขึ้นในแต่ละปี โดยต้องเสนอหลักการและเหตุผลที่ชัดเจนและผ่านการปรึกษาหารือกับคณะกรรมการสำนักธรรมณูญาสุขภาพตำบลแม่ถอดอย่างน้อย 1 ครั้ง และแจ้งวาระดังกล่าวแก่ประชาชนในตำบลแม่ถอดก่อนการจัดสมัชชาสุขภาพไม่น้อยกว่า 30 วัน ต้องมีผู้เห็นชอบไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของผู้เข้าร่วมสมัชชาสุขภาพ”

หลังจากที่มีการประกาศใช้ธรรมณูญาสุขภาพตำบลแม่ถอด ฉบับที่ 1 ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 มาเป็นเวลา 10 เดือน ชาวบ้านในตำบลแม่ถอดก็ได้มีมติร่วมกันว่า ควรมีการประเมินผลธรรมณูญาสุขภาพฯ ฉบับที่ 1 เพื่อทบทวนเนื้อหาและปรับแก้ธรรมณูญาสุขภาพฯ ให้ตรงตามบริบทพื้นที่ และตรงตามความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด ดังนั้นชาวบ้านตำบลแม่ถอดจึงได้มีการนัดประชุมร่วมกัน ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2554 เพื่อพูดคุยเรื่องผลการดำเนินงานต่างๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา และหาทางแก้ไขปรับปรุงธรรมณูญาสุขภาพตำบลแม่ถอดมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

“ในวันนั้นจะมีคณะกรรมการธรรมณูญาสุขภาพหรือกลุ่มอาสาสมัครเลื้อยเขียว ซึ่งเป็นกลุ่มที่เขาขับเคลื่อนเรื่องธรรมณูญาสุขภาพฯ มาตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น มาประชุมเพื่อทบทวนและประเมินผลธรรมณูญาสุขภาพฯ ร่วมกันว่า จะมีการปรับเปลี่ยนธรรมณูญาสุขภาพฯ ข้อไหน อย่างไรบ้าง มีอะไรทำได้ / ทำไม่ได้ และมีอะไรที่อยากปรับปรุงเพิ่มเติม เช่นเรื่อง หมวดที่ 2 ข้อที่ 4 ได้มีการสอบถามในที่ประชุมว่า ควรจะใช้คำว่า ห้ามทำโครงการใดๆ ในพื้นสาธารณะเลย ดีหรือไม่ ซึ่งสุดท้ายที่ประชุมก็ได้มีการโหวตว่า

ควรใช้ข้อความเดิม แต่ควรเติมประเด็นการจัดตั้งกองทุนเยียวยาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับโครงการที่มีอยู่เดิมเอาไว้ด้วย เป็นต้น” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าว

ตัวอย่างข้อเสนอบางส่วน ที่ได้เพิ่มเติมจากการประเมินผลกระทบสุขภาพ ฉบับที่ 1

- ข้อที่ 3 คนตำบลแม่ถอดร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
คนตำบลแม่ถอดต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงาน
ใดๆ ที่จะเข้ามาในพื้นที่ให้หลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า
และพืชพรรณธัญญาหาร
- ข้อที่ 3.1 โครงการใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ป่า แม่น้ำ ต้องให้มี
การประเมินผลกระทบและการประชุมประชาคมจากหมู่บ้านก่อน ต้องให้มี
การลงมติตามเสียงข้างมาก
- ข้อที่ 3.2 คนตำบลแม่ถอดร่วมกันอนุรักษ์แหล่งอาหารพื้นเมืองและงดการ
กระทำใดๆ ที่เป็นการทำลายที่ผิดกฎหมาย
- ข้อที่ 3.3 กลุ่มหรือองค์กรใดๆ ที่กระทำโครงการที่ดำเนินการไปแล้วและ
อยู่ระหว่างดำเนินการส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของคนใน
ตำบลแม่ถอด เจ้าของโครงการต้องมีการตั้งกองทุนฟื้นฟูและเยียวยาบุคคล
ที่ได้รับผลกระทบ
- ข้อที่ 4.4 คนในตำบลแม่ถอดร่วมกันฟื้นฟูป่าไม้ในชุมชน
- ข้อที่ 4.5 สร้างความตระหนักและปลูกฝัง สำนึกรักบ้านเกิดให้กับประชาชน
- ข้อที่ 36 ขอให้เสนอทุกวันพระตอนเย็น คนในตำบลแม่ถอดสวดมนต์
ทำวัตรเย็น

สำหรับความคืบหน้าล่าสุด แม้ว่าจะมีการประเมินผลธรรมนุญสุภาพฯ ฉบับที่ 1 เรียบร้อยแล้ว แต่ก็ยังไม่มีแผนแก้ไขต้นฉบับสำหรับจัดพิมพ์ธรรมนุญสุภาพฯ ฉบับที่ 2 ให้สมบูรณ์ เนื่องจากยังไม่มียงบประมาณในการจัดพิมพ์ แต่ทั้งนี้ ที่ประชุมก็ได้มีข้อตกลงร่วมกันว่า การจัดพิมพ์ธรรมนุญสุภาพฯ ครั้งต่อไป จะมีการจัดพิมพ์ในรูปแบบ “ป๊อปปูล่า” เช่นเดิม

“ในวันนั้นชาวบ้านเขามีการสรุปร่วมกันว่าจะคงรูปแบบเดิมของธรรมนุญสุภาพฯ เอาไว้ เพราะเขาชอบอัตลักษณ์แบบนี้ และอาจจะมีการจัดงานบุญทอดผ้าป่าเพื่อหางบประมาณในการจัดพิมพ์ธรรมนุญสุภาพฯ ฉบับที่ 2 กันเอง เพื่อให้ประชาชนมีความรู้สึกรู้ว่าธรรมนุญสุภาพฯ ฉบับนี้เป็นของประชาชนจริงๆ ไม่ได้เกิดจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพราะไม่เช่นนั้นแล้วมันจะเหมือนกับลูกที่ไม่รู้จักโต และอาจจะทำให้ชุมชนต้องผูกติดกับเงื่อนโซ่ของหน่วยงานนั้นไปตลอด ซึ่งมันจะทำให้มีความกดดันกันทั้งสองฝ่าย

ส่วนเรื่องการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนภายนอกนั้น ตอนนี้อยากจะปิดตัวเพื่อเรียนรู้กันเองภายในชุมชนมากกว่า เนื่องจากเราอยากหาคำตอบร่วมกันว่า สิ่งที่เราทำอยู่มันตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนหรือไม่ ซึ่งถ้าหากมันยังไม่ตอบโจทย์ เราก็พร้อมที่จะหยุด และพร้อมที่จะเดินหนีไปในเส้นทางใหม่ที่เราคิดว่าเหมาะสม เพราะเราไม่อยากจะยึดติดกับอะไร” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าวทิ้งท้าย

ในวันนี้ชาวบ้านตำบลแม่ถอดต่างกำลังเรียนรู้กันเองอย่างเข้มข้น ท่ามกลางความคิดเห็นที่แตกต่าง “ธรรมนุญสุภาพฯ” จึงพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและบริบททางความคิดของคนส่วนใหญ่ในตำบลแม่ถอดอยู่เสมอ

“เราไม่ยึดติด และเราก็ไม่หยุดที่จะเรียนรู้ มันเหมือนกระบี่ที่ไร้กระบวยุทธ มีตัวตนเหมือนไม่มีตัวตน ไม่มีตัวตนเหมือนมีตัวตน” ว่าที่ ร.ต.อุดม กล่าวไว้

...ในอนาคต ไม่ว่าเปลือกของธรรมนุญสุภาพฯ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ถ้าหากชุมชนเข้าใจแก่นแท้ของธรรมนุญสุภาพฯ และเข้าถึงหัวใจความต้องการของชุมชนอย่างลึกซึ้งแล้ว การกระเทาะเปลือกชุมชนไปสู่การมีสุขภาวะที่ดีก็ไม่ใช่เรื่องที่ยากอีกต่อไป...

เพิ่มการประชาสัมพันธ์ธรรมนุญฯ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชน

นับตั้งแต่มีการจัดทำธรรมนุญสุภาพตำบลแม่ถอดในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา พบว่ายังมีประชาชนตำบลแม่ถอดจำนวนหนึ่งที่ยังขาดความเข้าใจเรื่องธรรมนุญสุภาพ เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง และชาวบ้านหลายคนก็ยังคงเข้าใจผิด คิดว่าธรรมนุญสุภาพฯ คือกฎหมายที่สามารถนำไปบังคับใช้ได้ ทำให้เกิดการคาดหวังว่าธรรมนุญสุภาพฯ จะสามารถเป็นเครื่องมือต่อรองกับหน่วยงานต่างๆ ได้ ซึ่งถึงแม้ว่าที่ผ่านมามีธรรมนุญสุภาพฯ จะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกรณีเหมืองแร่ จนทำให้เกิดการชะลอการพิจารณาขอประทานบัตรเหมืองแร่

เพื่อการศึกษาประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพระดับชุมชนก็ตาม แต่ในความเป็นจริงธรรมนูญสุขภาพฯ ก็ยังคงเป็นเพียงแค่การสร้างพันธสัญญาร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชน และเป็นเพียงข้อเสนอที่ไม่มีผลบังคับใช้ใดๆ ในทางกฎหมาย

ส่วนแนวทางในการเพิ่มความรู้และความเข้าใจในธรรมนูญสุขภาพฯ ให้กับประชาชนในตำบลแม่ถอดนั้น คณะทำงานได้มีความคิดเห็นร่วมกันว่า ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เรื่องธรรมนูญสุขภาพฯ ให้มากยิ่งขึ้น โดยให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางเสียงตามสายประจำหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และขอความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์ในตำบล ให้ช่วยหยิบยกเรื่องธรรมนูญสุขภาพฯ มาเป็นหัวข้อสนทนาธรรมแก่ญาติโยมในทุกๆ วันพระ รวมทั้งขอความร่วมมือจาก อสม. ในการช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องนี้อีกทางหนึ่ง

เราไม่ยึดติด
และเราก็ไม่หยุดที่จะเรียนรู้
มันเหมือนกระบี่ที่ไร้กระบวยุทธ
มีตัวตนเหมือนไม่มีตัวตน
ไม่มีตัวตนเหมือนมีตัวตน”

ร.ต.อุดม สุวรรณพิมพ์
นักวิชาการสุขาภิบาล
องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด